בע"ה

גליון ל"ד | ח'-י"ד טבת

לִשְׁחֹק

עַל דַּלְתֵי יוֹם יוֹם

שִׁעוּרֵי הַשָּׁבוּעַ – נ"ך וּמִשְׁנָיוֹת

כְּתַקָּנַת מוֹרֵנוּ וְרַבֵּינוּ הָרַב יִצְחָק גִּינְזְבּוּרְג שְׁלִיטָ"א

שָׁבוּעַ פָּרָשַׁת וַיְחִי תשפ"ו

נ"ך: יחזקאל פרקים ב"ח-ל"ד

משנה: מסכת אבות פרק ג'

הקדמת המערכת

שבוע טוב ומבֹרך, לכל אנ"ש והתמימים שיחיו, השוקדים על דלתות התורה הקדושה ורבינו שליט"א יום יום!

השבוע, ח'-י"ד טבת, נלמד את פרקים כ"ח-ל"ד בספר יחזקאל; ואת פרק ג' במסכת אבות.

המערכת

***

לקבלת העלון מדי שבוע באימייל, לתרומות, הערות והארות – noameg23@gmail.com

טבלת הלְמוד לחדש טבת

ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	ששי	שבת קדש
א' טבת יחזקאל כ"א	**ב' טבת** יחזקאל כ"ב	**ג' טבת** יחזקאלכ"ג	**ד' טבת** יחזקאל כ"ד	**ה' טבת** **דידן נצח!** יחזקאל כ"ה	**ו' טבת** יחזקאל כ"ו	**ז' טבת** **ויגש** יחזקאל כ"ז אבות פ"ב
ח' טבת יחזקאל כ"ח	**ט' טבת** יחזקאל כ"ט	**י' טבת** יחזקאל ל'	**י"א טבת** יחזקאל ל"א	**י"ב טבת** יחזקאל ל"ב	**י"ג טבת** יחזקאל ל"ג	**י"ד טבת** **ויחי** יחזקאל ל"ד אבות פ"ג
ט"ו טבת יחזקאל ל"ה	**ט"ז טבת** יחזקאל ל"ו	**י"ז טבת** יחזקאל ל"ז	**י"ח טבת** יחזקאל ל"ח	**י"ט טבת** יחזקאל ל"ט	**כ' טבת** יחזקאל מ'	**כ"א טבת** **שמות** יחזקאל מ"א אבות פ"ד
כ"ב טבת יחזקאל מ"ב	**כ"ג טבת** יחזקאל מ"ג	**כ"ד טבת** **הילולת כ"ק אדמו"ר הזקן** יחזקאל מ"ד	**כ"ה טבת** יחזקאל מ"ה	**כ"ו טבת** יחזקאל מ"ו	**כ"ז טבת** יחזקאל מ"ז	**כ"ח טבת** **וארא** אבות פ"ה יחזקאל מ"ח **סיום!!!**
כ"ט טבת הושע א'	**א' שבט** **ראש חודש** הושע ב'	**ב' שבט** הושע ג'	**ג' שבט** הושע ד'	**ד' שבט** הושע ה'	**ה' שבט** הושע ו'	**ו' שבט** **בא** אבות פ"ו הושע ז'

נ"ך יומי - יום ראשון, ח' טבת

יחזקאל פרק כ"ה

(א) {פ} וַיְהִי דְבַר־יְיָ אֵלַי לֵאמֹר: (ב) בֶּן־אָדָם אֱמֹר׀ לִנְגִיד צֹר כֹּה־אָמַר׀ אֲדֹנָי יְיָ יַעַן
גָּבַהּ לִבְּךָ וַתֹּאמֶר אֵל אָנִי מוֹשַׁב אֱ-לֹהִים יָשַׁבְתִּי בְּלֵב יַמִּים וְאַתָּה אָדָם וְלֹא־אֵל וַתִּתֵּן
לִבְּךָ כְּלֵב אֱ-לֹהִים:

מושב אלהים - עשה לו באויר על הים במנגנין כמין שבעה רקיעים וישב לו על העליון.

(ג) הִנֵּה חָכָם אַתָּה [מִדָּנִיֵּאל] (מדנאל) כָּל־סָתוּם לֹא עֲמָמוּךָ:

הנה חכם אתה מדניאל - דניאל בא נבוכדנצר לעשותו אלוה ולדניאל סגיד ומנחה וניחוחין אמר לנסכא ליה (דניאל ב', מ"ו) ולא קביל עליה ואתה עושה עצמך אלוה. **כל סתום לא עממוך** - לא עמום ממך קנתורין הם שמקנתרין כלומר שמא חכם אתה כדניאל שנאמר בו: כל רז לא אנס לך (דניאל ד', ו').

(ד) בְּחָכְמָתְךָ וּבִתְבוּנָתְךָ עָשִׂיתָ לְךָ חָיִל וַתַּעַשׂ זָהָב וָכֶסֶף בְּאוֹצְרוֹתֶיךָ:

עשית לך חיל - קנית לך נכסין. **ותעש זהב וכסף** - וכנשתא.

(ה) בְּרָב תָּכְמָתְךָ בִּרְכֻלָּתְךָ הִרְבֵּיתָ חֵילֶךָ וַיִּגְבַּהּ לִבָּבְךָ בְּחֵילֶךָ: (ו) {ס} לָכֵן כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יְיָ יַעַן תִּתְּךָ אֶת־לְבָבְךָ כְּלֵב אֱ-לֹהִים: (ז) לָכֵן הִנְנִי מֵבִיא עָלֶיךָ זָרִים עָרִיצֵי גּוֹיִם
וְהֵרֵיקוּ חַרְבוֹתָם עַל־יְפִי תָכְמָתֶךָ וְחִלְלוּ יִפְעָתֶךָ:

והריקו חרבותם - כמשמעו ומדרש אגדה משכב זכור שנבעל כנשים שלשה עשו עצמם אלוה ונבעלו כנשים יואש בן אחזיה שנאמר: ואת יואש עשו שפוטים (דברי הימים ב כ"ד, כ"ד) וחירם ונבוכדנצר. **יפעתך** - הופעתך לשון תואר פנים, והמדרש דורשו יופי עתך.

(ח) לַשַּׁחַת יוֹרִדוּךָ וָמַתָּה מְמוֹתֵי חָלָל בְּלֵב יַמִּים: (ט) הֶאָמֹר תֹּאמַר אֱ-לֹהִים אָנִי
לִפְנֵי הֹרְגֶךָ וְאַתָּה אָדָם וְלֹא־אֵל בְּיַד מְחַלְלֶיךָ:

מחללך - כמו הורגך.

(י) מוֹתֵי עֲרֵלִים תָּמוּת בְּיַד־זָרִים כִּי אֲנִי דִבַּרְתִּי נְאֻם אֲדֹנָי יְיָ: (יא) {פ} וַיְהִי דְבַר־יְיָ
אֵלַי לֵאמֹר: (יב) בֶּן־אָדָם שָׂא קִינָה עַל־מֶלֶךְ צֹור וְאָמַרְתָּ לּוֹ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְיָ אַתָּה
חוֹתֵם תָּכְנִית מָלֵא חָכְמָה וּכְלִיל יֹפִי:

אתה חותם תכנית וגו' - אתה הוא מלא חכמה לחתום ולטבוע כל תבנית וצורה. **תכנית** - פיינטורא בלעז.

(יג) בְּעֵדֶן גַּן־אֱ-לֹהִים הָיִיתָ כָּל־אֶבֶן יְקָרָה מְסֻכָתְךָ אֹדֶם פִּטְדָּה וְיָהֲלֹם תַּרְשִׁישׁ שֹׁהַם וְיַשְׁפֵּה סַפִּיר נֹפֶךְ וּבָרֶקֶת וְזָהָב מְלֶאכֶת תֻּפֶּיךָ וּנְקָבֶיךָ בָּךְ בְּיוֹם הִבָּרְאֶךָ כּוֹנָנוּ:

בעדן גן אלהים וגו' - בסגי טבון ותפנוקין את מתפניק כאלו בעדן גינתא די"י את שרי כל עותרא גיותא ויקרא מתיהב לך כל אבנין טבן מסדרן על לבושך. **מסוכתך** - חופתך. לשון אחר: לבוש כיסוייך. **מלאכת תופיך ונקביך בך** - אע"פ שנתתי לך הכבוד הזה יודע הייתי שתתגאה ועשיתי בך מלאכת תופים ונקבים המוציאין רוח בקול זמר כתוף ובם היה לך להתבונן.

(יד) אַתְּ־כְּרוּב מִמְשַׁח הַסּוֹכֵךְ וּנְתַתִּיךָ בְּהַר קֹדֶשׁ אֱלֹהִים הָיִיתָ בְּתוֹךְ אַבְנֵי־אֵשׁ הִתְהַלָּכְתָּ:

את כרוב ממשח הסוכך - את עוף מדה כלומר העוף הגדול הסוכך בכנפיו סכך רב כלומר מושל ממשל רב, ממשח לשון גודל כמו אנשי מדות (במדבר י"ג, ל"ב) דמתרגמינן גברי דמשחן. **ונתתיך בהר קודש אלהים היית** - ונתתי לך מקום לקנות לך שם בבנין הר קדשי שסייעת את שלמה בעצי ארזים (מלכים א ט', י"א). **בתוך אבני אש התהלכת** - קנית לך זכרון עם מלכי ישראל שהם כמלאכי השרת.

(טו) תָּמִים אַתָּה בִּדְרָכֶיךָ מִיּוֹם הִבָּרְאֲךָ עַד־נִמְצְאָה עַוְלָתָה בָּךְ:

נמצא עולתה בך - באמרך אל אני.

(טז) בִּרֹב רְכֻלָּתְךָ מָלְאוּ תוֹכְךָ חָמָס וַתֶּחֱטָא וָאֲחַלֶּלְךָ מֵהַר אֱ-לֹהִים וָאַבֶּדְךָ כְּרוּב הַסֹּכֵךְ מִתּוֹךְ אַבְנֵי־אֵשׁ:

מלו - כמו מלאו. **ואחללך מהר אלהים** - גרמת שאמחה אותך שלא תצדק עוד בבנין ביתי. **ואבדך** - כמו ואאבדך. **מתוך אבני אש** - שלא תטול חלק עם הצדיקים. ורבותינו במדרש אגדה דרשו הענין הזה באדם הראשון וכך אמר הנביא לחירם מה נתגאית ברקיעך שמא בגן עדן היית כמו שהיה אדם הראשון כל אבן יקרה וגו' (יחזקאל כ"ח, י"ג) כי כל החופות האלה עשיתי לאדם הראשון ופחותה שבכולן זהב שהיא מנוייה אחרון מלאכת תופיך וגו'. בזאת השויתיך לו ולא באחרת ובך נסתכלתי ובראתי תופים ונקבים באדם הראשון. את כרוב ממשח (יחזקאל כ"ח, י"ד). שמא אתה כאותו כרוב שהיה גדול בממשח הסוכך כולו מקצה השמים ועד קצה השמים ושמא נתתיך להיות בהררי קדש כאשר נתתי לו.

(יז) גָּבַהּ לִבְּךָ בְּיָפְיֶךָ שִׁחַתָּ חָכְמָתְךָ עַל־יִפְעָתֶךָ עַל־אֶרֶץ הִשְׁלַכְתִּיךָ לִפְנֵי מְלָכִים נְתַתִּיךָ לְרַאֲוָה בָּךְ:

שחת חכמתך על יפעתך - שנתגאית ביפעתך. **לראוה בך** - להסתכל בבושתך, לראוה כמו לראיה.

(יח) מֵרֻב עֲוֹנֵיךְ בְּעֻוֶּל רְכֻלָּתֵךְ חִלַּלְתְּ מִקְדָּשֶׁיךְ וָאוֹצִא־אֵשׁ מִתּוֹכֵךְ הִיא אֲכָלַתְתֵּךְ וָאֶתֵּנֵךְ לְאֵפֶר עַל־הָאָרֶץ לְעֵינֵי כָּל־רֹאָיִךְ:

חללת מקדשיך - קדושתך. **אש מתוכך** - דברי גאוה שיצאו מפיך לאמר אל אני. לשון אחר: כתרגומו ואייתי עממיא דתקיפין כאשתא מחובי זדונך.

(יט) כָּל־יוֹדְעֶיךָ בָּעַמִּים שָׁמְמוּ עָלָיִךְ בַּלָּהוֹת הָיִיתָ וְאֵינֵךְ עַד־עוֹלָם:

שממו - תמהו.

(כ) {פ} וַיְהִי דְבַר־יְיָ אֵלַי לֵאמֹר: (כא) בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ אֶל־צִידוֹן וְהִנָּבֵא עָלֶיהָ: (כב) וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְיָ הִנְנִי עָלַיִךְ צִידוֹן וְנִכְבַּדְתִּי בְתוֹכֵךְ וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְיָ בַּעֲשׂוֹתִי בָהּ שְׁפָטִים וְנִקְדַּשְׁתִּי בָהּ: (כג) וְשִׁלַּחְתִּי־בָהּ דֶּבֶר וָדָם בְּחוּצוֹתֶיהָ וְנִפְלַל חָלָל בְּתוֹכָהּ בְּחֶרֶב עָלֶיהָ מִסָּבִיב וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְיָ:

ונפלל חלל בתוכה בחרב עליה מסביב - על אשר יראו החרב מסביב בחוץ יפללו יושבי העיר ויהיו בטוחים להיות חללים בתוכה. **ונפלל** - כמו לא פללתי (בראשית מ"ח, י"א) - לא סברית, וכמו ואויבינו פלילים (דברים ל"ב, ל"א) - ידונו עצמם להיות חללים בתוכה.

(כד) וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל סִלּוֹן מַמְאִיר וְקוֹץ מַכְאִב מִכֹּל סְבִיבוֹתָם הַשָּׂאטִים אוֹתָם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יְיָ:

ולא יהיה עוד לבית ישראל וגו' - לפי שניבא על עמון ומואב ופלשתים ואדום וצור וצידון שהם שכיני ארץ ישראל שיחרבו ומאחר שיאבדו כולן לא יהיה סילון וקוץ לישראל בכל סביבות' שיכאיבם ושירע להם. **סילון** - מין קמשונים וחוחים הוא. **ממאיר** - ענין הכאבה כמו צרעת ממארת (ויקרא י"ג, נ"א) פוניינט בלעז. **השאטים אותם** - הבוזים אותם.

(כה) {פ} כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְיָ בְּקַבְּצִי | אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר נָפֹצוּ בָם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם וְיָשְׁבוּ עַל־אַדְמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב:

לעבדי ליעקב - כמו שנתנה ליעקב נחלה בלא מצרים, ופרצת ימה וקדמה צפונה ונגבה (בראשית כ"ח, י"ד).

(כו) וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ לָבֶטַח וּבָנוּ בָתִּים וְנָטְעוּ כְרָמִים וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח בַּעֲשׂוֹתִי שְׁפָטִים בְּכֹל הַשָּׂאטִים אֹתָם מִסְּבִיבוֹתָם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְיָ אֱ-לֹהֵיהֶם:

נ"ך יומי - יום שני, ט' טבת

יחזקאל פרק כ"ט

(א) {פ} בַּשָּׁנָה הָעֲשִׂרִית בָּעֲשִׂרִי בִּשְׁנֵים עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְיָ אֵלַי לֵאמֹר:

בשנה העשירית בעשירי בשנים עשר לחדש היה דבר י"י אלי לאמר.

(ב) בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ עַל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְהִנָּבֵא עָלָיו וְעַל־מִצְרַיִם כֻּלָּהּ: (ג) דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ כֹּה־אָמַר| אֲדֹנָי יְיָ הִנְנִי עָלֶיךָ פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם הַתַּנִּים הַגָּדוֹל הָרֹבֵץ בְּתוֹךְ יְאֹרָיו אֲשֶׁר אָמַר לִי יְאֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתָנִי:

התנים הגדול - לפי שכל גדולתה של מצרים וכל שובע שבה על ידי יאורי נילוס הוא לפיכך הנביא ממשל את מלכה לתנין ואת עמה לדגת יאור. **לי יאורי** - איני צריך לעליונים כי יש לי יאורי מספיק כל צרכי. **ואני עשיתני** - בגבורתי ובחכמתי הגדלתי גדולתי וממשלתי.

(ד) וְנָתַתִּי [חַחִים] (חחיים) בִּלְחָיֶיךָ וְהִדְבַּקְתִּי דְגַת־יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקְשֹׂתֶיךָ וְהַעֲלִיתִיךָ מִתּוֹךְ יְאֹרֶיךָ וְאֵת כָּל־דְּגַת יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקְשֹׂתֶיךָ תִּדְבָּק:

חחים - כמין טבעות ברזל איינש בלעז. **דגת יאוריך בקשקשתיך** - אינטישאיקראטיש בלעז. כלומר אתן בלב כל גבוריך לצאת עמך למלחמה ויפלו כולם.

(ה) וּנְטַשְׁתִּיךָ הַמִּדְבָּרָה אוֹתְךָ וְאֵת כָּל־דְּגַת יְאֹרֶיךָ עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה תִּפּוֹל לֹא תֵאָסֵף וְלֹא תִקָּבֵץ לְחַיַּת הָאָרֶץ וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם נְתַתִּיךָ לְאָכְלָה:

ונטשתיך המדברה - זו היא אובדנן של דגים כיון שנטשו על פני היבשה מתים. אי אטינדרי טוי בלעז.

(ו) וְיָדְעוּ כָּל־יֹשְׁבֵי מִצְרַיִם כִּי אֲנִי יְיָ יַעַן הֱיוֹתָם מִשְׁעֶנֶת קָנֶה לְבֵית יִשְׂרָאֵל:

משענת קנה - כמה פעמים סמכו עליהם בימי סנחריב ובימי נבוכדנצר ולא הועיל להם כקנה זה שהוא רך ואינו סומך את הנשען עליו.

(ז) בְּתָפְשָׂם בְּךָ [בַּכַּף] (בכפך) תִּרֹּוץ וּבָקַעְתָּ לָהֶם כָּל־כָּתֵף וּבְהִשָּׁעֲנָם עָלֶיךָ תִּשָּׁבֵר וְהַעֲמַדְתָּ לָהֶם כָּל־מָתְנָיִם:

בתפשם בך בכפך - בכף קרי כאדם המהלך ונשען על מקלו. **תרוץ** - תירצץ. **ובקעת להם כל כתף** - כתפיהם כאדם הנסמך על קנה ונשבר והאדם נופל עליו והקרומיות נכנסות לו בכתיפיו. **והעמדת להם כל מתנים** - מאחר שתשבר יצטרכו לחזק את מתניהם ולעמוד עליהם והרי אתה כאדם שחבירו נשען עליו

והוא חלש ואומר לו התחזק על מתניך כי לא תסמוך עוד עלי וכן ת"י ולא תהא להון לבי' סומכוון ויש מחליפין והעמדת להם לוהמעדת ואיני רואה את דבריהן, ומנחם חברו עם מעמד רגלים כמוני.

(ח) {ס} לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְיָ הִנְנִי מֵבִיא עָלַיִךְ חֶרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֵּךְ אָדָם וּבְהֵמָה: (ט) וְהָיְתָה אֶרֶץ־מִצְרַיִם לִשְׁמָמָה וְחָרְבָּה וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְיָ יַעַן אָמַר יְאֹר לִי וַאֲנִי עָשִׂיתִי: (י) לָכֵן הִנְנִי אֵלֶיךָ וְאֶל־יְאֹרֶיךָ וְנָתַתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְחָרְבוֹת חֹרֶב שְׁמָמָה מִמִּגְדֹּל סְוֵנֵה וְעַד־גְּבוּל כּוּשׁ: (יא) לֹא תַעֲבָר־בָּהּ רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהֵמָה לֹא תַעֲבָר־בָּהּ וְלֹא תֵשֵׁב אַרְבָּעִים שָׁנָה:

ולא תשב ארבעים שנה - ארבעים ושתים שני רעבון נגזרו בחלום פרעה כנגד שלשה פעמים שנכתב החלום, שבע פרות ושבע שבלים רעות ראה, וספרו ליוסף הרי שני פעמים, ויוסף אמר לו: שבע הפרות הרקות והרעות ושבע השבלים הרקות (בראשית מ"א, כ"ז), הרי ארבעים ושתים לרעב. ולא היה להם אלא שתים, שנאמר: כי זה שנתים הרעב (בראשית מ"ה, ו'), ומשירד יעקב למצרים פסק הרעב, שהרי בשנה השלישית זרעו, שנאמר: ותן זרע ונחיה וגו' (בראשית מ"ז, י"ט). והארבעים נפרעו להם עכשיו. **תשב ארבעים שנה** - תשב - שרא אשיגיאה בלעז.

(יב) וְנָתַתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁמָמָה בְּתוֹךְ| אֲרָצוֹת נְשַׁמּוֹת וְעָרֶיהָ בְּתוֹךְ עָרִים מֻחֳרָבוֹת תִּהְיֶיןָ שְׁמָמָה אַרְבָּעִים שָׁנָה וַהֲפִצֹתִי אֶת־מִצְרַיִם בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִים בָּאֲרָצוֹת: (יג) {ס} כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְיָ מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה אֲקַבֵּץ אֶת־מִצְרַיִם מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר־נָפֹצוּ שָׁמָּה: (יד) וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת מִצְרַיִם וַהֲשִׁבֹתִי אֹתָם אֶרֶץ פַּתְרוֹס עַל־אֶרֶץ מְכוּרָתָם וְהָיוּ שָׁם מַמְלָכָה שְׁפָלָה:

מכורתם - מגורתם. לשון אחר: כמו תולדותם, וכן חברו מנחם.

(טו) מִן־הַמַּמְלָכוֹת תִּהְיֶה שְׁפָלָה וְלֹא־תִתְנַשֵּׂא עוֹד עַל־הַגּוֹיִם וְהִמְעַטְתִּים לְבִלְתִּי רְדוֹת בַּגּוֹיִם:

לבלתי רדות בגוים - לשון ממשלה כמו ורדו בדגת הים (בראשית א', כ"ח).

(טז) וְלֹא יִהְיֶה־עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְמִבְטָח מַזְכִּיר עָוֹן בִּפְנוֹתָם אַחֲרֵיהֶם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יְיָ:

ולא יהיה - מצרים לבית ישראל עוד למבטח המזכיר להם עון שאמר להם הקב"ה לא תוסיפו לראותם עוד (שמות י"ד, י"ג).

(יז) {פ} וַיְהִי בְּעֶשְׂרִים וְשֶׁבַע שָׁנָה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְיָ אֵלַי לֵאמֹר:

ויהי בעשרים ושבע שנה - למלכות נבוכדנצר, אותה שנה נתנה מצרים בידו כך שנינו בסדר עולם (סדר עולם רבה כ"ו) ויש בספר הזה הרבה נבואות כתובות מוקדם ומאוחר.

(יח) בֶּן־אָדָם נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל הֶעֱבִיד אֶת־חֵילוֹ עֲבֹדָה גְדוֹלָה אֶל־צֹר כָּל־רֹאשׁ מֻקְרָח וְכָל־כָּתֶף מְרוּטָה וְשָׂכָר לֹא־הָיָה לוֹ וּלְחֵילוֹ מִצֹּר עַל־הָעֲבֹדָה אֲשֶׁר־עָבַד עָלֶיהָ:

העביד את חילו - על צור עבודה גדולה. **כל ראש** - אנשי חיילותיו. **מוקרח וכל כתף מרוטה** - כדרך הצרים על העיר ימים רבים וטורחים ויגיעים בשאת משאות עצים ואבנים והוא לכד את צור בעשרים ושלש למלכותו כמו שמצינו בסדר עולם, מוקרח קאלבו בלעז. **מרוטה** - פליאה בלעז. **ושכר לא היה לו** - לאחר ששללו שללה עלה הים ושטף מהם לפי שנגזר עליה ועל שללה ליאבד בים.

(יט) {ס} לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְיָ הִנְנִי נֹתֵן לִנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְנָשָׂא הֲמוֹנָהּ וְשָׁלַל שְׁלָלָהּ וּבָזַז בִּזָּהּ וְהָיְתָה שָׂכָר לְחֵילוֹ: (כ) פְּעֻלָּתוֹ אֲשֶׁר־עָבַד בָּהּ נָתַתִּי לוֹ אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר עָשׂוּ לִי נְאֻם אֲדֹנָי יְיָ:

פעולתו אשר עבד בה - שכר פעולה אשר עבד במצותי בצור אתן לו את ארץ מצרים. **אשר עשו לי** - מצרים רעה במשענתם שהבטיחו את עמי בעזרתם הבל.

(כא) בַּיּוֹם הַהוּא אַצְמִיחַ קֶרֶן לְבֵית יִשְׂרָאֵל וּלְךָ אֶתֵּן פִּתְחוֹן־פֶּה בְּתוֹכָם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְיָ:

ביום ההוא אצמיח קרן - לא שמעתי ולא מצאתי פי' מקרא זה מה הוא צמח קרנם של ישראל במפלת מצרים שהרי ישראל גלו שמונה שנים לפני מפלת מצרים ואומר אני ביום ההוא מוסב על פרשה של מעלה מקץ ארבעים שנה אקבץ את מצרים (יחזקאל כ"ט, י"ג) ואותו חשבון כלה בשנה שמלך בלשאצר ומצינו בדניאל שבאותה שנה התחילו מלכי פרס להתחזק ונגזרה מפלה על בבל שנאמר: בשנת חדא לבלשאצר דניאל חלם חזה וגו' (דניאל ז', א') קדמיתא כאריה היא בבל, וכתיב: חזה הוית עד די מריטו גפה וגו' (דניאל ז', ד'), וארו חיוה אוחרי תנינא דמיא לדוב (דניאל ז', ה') היא פרס, וכתיב: וכן אמרין לה קומי אכולי בשר שגיא (דניאל ז', ה'), כלומר תפשי המלוכה ומלכות פרס היא צמיחת קרן לישראל שנאמר בכורש הוא יבנה עירי וגלותי ישלח (ישעיהו מ"ה, י"ג). ומניין שארבעים שנה של מצרים כלו באותו הפרק מצרים נתנה ביד נבוכדנצר בכ"ז לנבוכדנצר בשנה שנאמרה נבואה זו ליחזקאל הוסיף ארבעים שנה הרי ששים ושבע צא מהם ארבעים וחמש לנבוכדנצר ועשרים ושלש לאויל מרודך כדאמרינן במסכת מגלה ושנה אחת מהם עלתה לזה ולזה כדאמרינן התם שנים מקוטעות היו.

נ"ך יומי - יום שלישי י' טבת

יחזקאל פרק לי

(א) {פ} וַיְהִי דְבַר־יְיָ אֵלַי לֵאמֹר: (ב) בֶּן־אָדָם הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְיָ הֵילִילוּ הָהּ לַיּוֹם:

הה - כמו אהה הה ליום העתיד לבא על אותן האומות.

(ג) כִּי־קָרוֹב יוֹם וְקָרוֹב יוֹם לַייָ וְיוֹם עָנָן עֵת גּוֹיִם יִהְיֶה:

עת גוים - עידן תבר עממיא.

(ד) וּבָאָה חֶרֶב בְּמִצְרַיִם וְהָיְתָה חַלְחָלָה בְּכוּשׁ בִּנְפֹל חָלָל בְּמִצְרָיִם וְלָקְחוּ הֲמוֹנָהּ וְנֶהֶרְסוּ יְסֹדוֹתֶיהָ:

והיתה חלחלה בכוש - לשון רעד כשישמעו מפלת מצרים יחרדו לנפשם פן יעלה מלך בבל עליהם.

(ה) כּוּשׁ וּפוּט וְלוּד וְכָל־הָעֲרֶב וְכוּב וּבְנֵי אֶרֶץ הַבְּרִית אִתָּם בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ:

וכל הערב - ת"י וכל סומכוותא כל העורבים ערובת מצרים גרנסיאה בלעז.
ארץ הברית - כורתי ברית למצרים לעזור לה.

(ו) {פ} כֹּה אָמַר יְיָ וְנָפְלוּ סֹמְכֵי מִצְרַיִם וְיָרַד גְּאוֹן עֻזָּהּ מִמִּגְדֹּל סְוֵנֵה בַּחֶרֶב יִפְּלוּ־בָהּ נְאֻם אֲדֹנָי יְיָ: (ז) וְנָשַׁמּוּ בְּתוֹךְ אֲרָצוֹת נְשַׁמּוֹת וְעָרֶיהָ בְּתוֹךְ־עָרִים נַחֲרָבוֹת תִּהְיֶינָה: (ח) וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְיָ בְּתִתִּי־אֵשׁ בְּמִצְרַיִם וְנִשְׁבְּרוּ כָּל־עֹזְרֶיהָ:

בתתי אש - חמתי כאש.

(ט) בַּיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מַלְאָכִים מִלְּפָנַי בַּצִּים לְהַחֲרִיד אֶת־כּוּשׁ בֶּטַח וְהָיְתָה חַלְחָלָה בָהֶם בְּיוֹם מִצְרַיִם כִּי הִנֵּה בָּאָה:

מלאכים מלפני - גדודי גייסות הולכים בשליחותי בשיירות רבות להחריד את כוש היושבת בטח. **בצים** - כמו וצים מיד כתים (במדבר כ"ד, כ"ד) וכן תרגמו יונתן בלגיונין.

(י) {ס} כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְיָ וְהִשְׁבַּתִּי אֶת־הֲמוֹן מִצְרַיִם בְּיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל: (יא) הוּא וְעַמּוֹ אִתּוֹ עָרִיצֵי גּוֹיִם מוּבָאִים לְשַׁחֵת הָאָרֶץ וְהֵרִיקוּ חַרְבוֹתָם עַל־מִצְרַיִם וּמָלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ חָלָל: (יב) וְנָתַתִּי יְאֹרִים חָרָבָה וּמָכַרְתִּי אֶת־הָאָרֶץ בְּיַד־רָעִים וַהֲשִׁמֹּתִי אֶרֶץ וּמְלֹאָהּ בְּיַד־זָרִים אֲנִי יְיָ דִּבַּרְתִּי:

ונתתי יאורים - ארץ היאורים היא מצרים. **ומכרתי** - כתרגומו ואימסר.

(יג) {ס} כֹּה־אָמַ֣ר אֲדֹנָ֣י יְ֠הוִ֠ה וְהַאֲבַדְתִּי֙ גִּלּוּלִ֣ים וְהִשְׁבַּתִּ֔י אֱלִילִ֖ים מִנֹּ֑ף וְנָשִׂ֥יא מֵאֶ֖רֶץ־ מִצְרַ֥יִם לֹ֣א יִהְיֶה־עֹ֑וד וְנָתַתִּ֥י יִרְאָ֖ה בְּאֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם: (יד) וַהֲשִׁמֹתִ֥י אֶת־פַּתְרֹ֖וס וְנָתַתִּ֣י אֵ֑שׁ בְּצֹ֣עַן וְעָשִׂ֥יתִי שְׁפָטִ֖ים בְּנֹֽא:

ועשיתי שפטים בנא - אלכסנדריא.

(טו) וְשָׁפַכְתִּ֥י חֲמָתִ֖י עַל־סִ֣ין מָעֹ֣וז מִצְרָ֑יִם וְהִכְרַתִּ֖י אֶת־הֲמ֥וֹן נֹֽא: (טז) וְנָתַתִּ֥י אֵ֖שׁ בְּמִצְרַ֑יִם חִ֚ול [תָּחוּל] (תחיל) סִ֣ין וְנֹ֔א תִּהְיֶ֖ה לְהִבָּקֵ֑עַ וְנֹ֥ף צָרֵ֖י יוֹמָֽם:

להבקע - חומתה תבקע. **צרי יומם** - צרים יבאו עליה יום יום.

(יז) בַּחוּרֵ֥י אָ֛וֶן וּפִי־בֶ֖סֶת בַּחֶ֣רֶב יִפֹּ֑לוּ וְהֵ֖נָּה בַּשְּׁבִ֥י תֵלַֽכְנָה:

והנה בשבי תלכנה - שתיהן המדינות און ופיבסת.

(יח) וּבְתַחְפַּנְחֵ֣ס חָשַׁ֣ךְ הַיּ֔וֹם בְּשִׁבְרִי־שָׁ֖ם אֶת־מֹטֹ֣ות מִצְרַ֑יִם וְנִשְׁבַּ֤ת־בָּהּ֙ גְּאֹ֣ון עֻזָּ֔הּ הִ֥יא עָנָ֖ן יְכַסֶּ֑נָּה וּבְנוֹתֶ֖יהָ בַּשְּׁבִ֥י תֵלַֽכְנָה:

חשך היום - ימנע האור. **ענן יכסנה** - צרה תבוא עליה ותכסנה ותחשך כיום כסוי הענן. **ובנותיה** - וכפרנהא.

(יט) וְעָשִׂ֥יתִי שְׁפָטִ֖ים בְּמִצְרָ֑יִם וְיָדְע֖וּ כִּי־אֲנִ֥י יְיָ: (כ) {פ} וַיְהִ֗י בְּאַחַ֨ת עֶשְׂרֵ֤ה שָׁנָה֙ בָּרִאשׁ֣וֹן בְּשִׁבְעָ֔ה לַחֹ֖דֶשׁ הָיָ֣ה דְבַר־יְיָ֑ אֵלַ֖י לֵאמֹֽר: (כא) בֶּן־אָדָ֕ם אֶת־זְרֹ֥עַ פַּרְעֹ֖ה מֶ֣לֶךְ־מִצְרַ֑יִם שָׁבָ֣רְתִּי וְהִנֵּ֗ה לֹא־חֻבְּשָׁה֙ לָתֵ֣ת רְפֻאֹ֔ות לָשׂ֥וּם חִתּ֖וּל לְחָבְשָׁ֑הּ לְחָזֶ֖קֶת לְתָפְשׂ֥ בֶּחָֽרֶב:

את זרוע פרעה מלך מצרים שברתי - כבר פעם אחרת שנתתי חילו ביד נבוכדנצר בשנה הרביעית ליהויקים כמה שנאמר בספר: למצרים על חיל פרעה נכה מלך מצרים אשר היה בכרכמיש על נהר פרת אשר הכה נבוכדנצר וגו' (ירמיהו מ"ו, ב'). **והנה לא חובשה** - מאותו היום והלאה כמה שנאמר בספר בסופו: ולא יסף עוד מלך מצרים לצאת מארצו כי לקח מלך בבל מנהר פרת עד נחל מצרים (מלכים ב כ"ד, ז') ובסגנון זה נתנבא ירמי' גם הוא על אותה המכה בלשון רפואה אין לה שנאמר: עלי גלעד וקחי צרי בתולת בת מצרים לשוא הרבית רפואות תעלה אין לך (ירמיהו מ"ו, י"א). **לא חובשה** - לשון קשירה שקושרין עצם הנשבר. **לשום חתול** - מעשה בגדים ורטייה כמו: והחתל לא חתלת (יחזקאל ט"ז, ד'). **לתפוש בחרב** - שיהא לו עוד כח להלחם.

(כב) {ס} לָכֵ֗ן כֹּה־אָמַר֙ אֲדֹנָ֣י יְ֠הוִ֠ה הִנְנִ֨י אֶל־פַּרְעֹ֜ה מֶ֣לֶךְ־מִצְרַ֗יִם וְשָׁבַרְתִּי֙ אֶת־זְרֹעֹתָ֔יו אֶת־הַחֲזָקָ֖ה וְאֶת־הַנִּשְׁבֶּ֑רֶת וְהִפַּלְתִּ֥י אֶת־הַחֶ֖רֶב מִיָּדֽוֹ׃

ושברתי את זרועותיו - אשבור את השנית ותהיינה שתיהן שבורות כלומר כבר לקח מלך בבל מצד הא' עוד אמסור לו יתר המלכות כולו.

(כג) וַהֲפִצוֹתִ֥י אֶת־מִצְרַ֖יִם בַּגּוֹיִ֑ם וְזֵרִיתִ֖ם בָּאֲרָצֽוֹת׃ (כד) וְחִזַּקְתִּי֙ אֶת־זְרֹעוֹת֙ מֶ֣לֶךְ בָּבֶ֔ל וְנָתַתִּ֥י אֶת־חַרְבִּ֖י בְּיָדֽוֹ וְשָׁבַרְתִּ֥י אֶת־זְרֹעֹ֖ות פַּרְעֹ֑ה וְנָאַ֥ק נַאֲקֹ֖ות חָלָ֥ל לְפָנָֽיו׃

וחזקתי - לשון חוזק.

(כה) וְהַחֲזַקְתִּי֙ אֶת־זְרֹעוֹת֙ מֶ֣לֶךְ בָּבֶ֔ל וּזְרֹעֹ֖ות פַּרְעֹ֣ה תִּפֹּ֑לְנָה וְיָדְע֗וּ כִּ֤י אֲנִי֙ יְ֣הוָ֔ה בְּתִתִּ֥י חַרְבִּ֖י בְּיַ֣ד מֶֽלֶךְ־בָּבֶ֑ל וְנָטָ֥ה אוֹתָ֖הּ אֶל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃

והחזקתי - לשון אחיזה שאוחז בידו לסמיכה שלא תפול וסופו יוכיח וזרועות פרעה תפולנה שאינו אוחז בהן.

(כו) וַהֲפִצוֹתִ֥י אֶת־מִצְרַ֖יִם בַּגּוֹיִ֑ם וְזֵרִיתִ֖י אוֹתָ֥ם בָּאֲרָצֹ֛ות וְיָדְע֥וּ כִּֽי־אֲנִ֖י יְיָ׃

נ"ך יומי - יום רביעי י"א טבת

יחזקאל פרק ל"א

(א) {פ} וַיְהִי בְּאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה בַּשְּׁלִישִׁי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְיָ אֵלַי לֵאמֹר: (ב) בֶּן־אָדָם אֱמָר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וְאֶל־הֲמוֹנוֹ אֶל־מִי דָמִיתָ בְגָדְלֶךָ:

אל מי דמית בגדלך - בהתגדלך לנגדי אל מי היית סבור לדמות.

(ג) הִנֵּה אַשּׁוּר אֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יְפֵה עָנָף וְחֹרֶשׁ מֵצַל וּגְבַהּ קוֹמָה וּבֵין עֲבֹתִים הָיְתָה צַמַּרְתּוֹ:

הנה אשור - שהפלתי כבר. **ארז בלבנון** - היה. **וחורש מצל** - יער מסכך צל גדול. **ובין עבותים** - עצי רענן. **צמרתו** - צימא בלעז.

(ד) מַיִם גִּדְּלוּהוּ תְּהוֹם רוֹמְמָתְהוּ אֶת־נַהֲרֹתֶיהָ הֹלֵךְ סְבִיבוֹת מַטָּעָהּ וְאֶת־תְּעָלֹתֶיהָ שִׁלְחָה אֶל כָּל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה:

תעלותיה - פושיץ בלעז. **אל כל עצי השדה** - להשקותם והדוגמא כתרגומו של יונתן הא אתוראה דמיא לארזא בלבנון וגו' מים גדלוהו תהום רוממתהו. בעממיא סגי בסומכוותא תקוף ית מלכיא שעביד לתחות מלכותיה וית שלטונוהי מני על כל מדינות ארעא, ומדרש אגדה ובין עבותים היתה צמרתו (יחזקאל ל"א, ג') מהיכן זכה לגדולה לפי שנמנע מעצת דור הפלגה שנאמר: מן הארץ ההיא יצא אשור (בראשית י', י"א) כשנעשו כל באי העולם קליעה אחת לבוא בעצה למרוד בו אז היתה צמרתו נראית לעצמה ולא נשתלשלה עמהם. **מים גדלוהו תהום רוממתהו** - ועל ששמע לקול יונה בן אמתי שירד לתהום ושבו אנשי ננוה מן החמס אשר בכפיהם (יונה ג', ח').

(ה) עַל־כֵּן גָּבְהָא קֹמָתוֹ מִכֹּל עֲצֵי הַשָּׂדֶה וַתִּרְבֶּינָה סַרְעַפֹּתָיו וַתֶּאֱרַכְנָה פֹּארָתָו מִמַּיִם רַבִּים בְּשַׁלְחֹו:

סרעפותיו - ענפיו. **פארותיו** - זמורותיו. **ממים רבים בשלחו** - פארותיו על ידי מים רבים בשלחו פארותיו כלומר בגדלו פארותיו ולשון שילוח נופל בהן כמו ותשלח פאורות (יחזקאל י"ז, ו').

(ו) בְּסַרְעַפֹּתָיו קִנְנוּ כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְתַחַת פֹּארֹתָיו יָלְדוּ כֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּבְצִלּוֹ יֵשְׁבוּ כָּל גּוֹיִם רַבִּים:

בסעפותיו - בענפיו. **קננו** - לשון קן.

(ז) וַיִּיֶף בְּגָדְלוֹ בְּאָרְכּוֹ דָּלִיּוֹתָיו כִּי־הָיָה שָׁרְשׁוֹ אֶל־מַיִם רַבִּים:

וייף - לשון יופי. **דליותיו** - אף הם לשון ענפים הנטוים לאורך לכל צד כמין דליות הכרם שישטרויילאש בלעז.

(ח) אֲרָזִים לֹא־עִמָּהוּ בְּגַן־אֱ-לֹהִים בְּרוֹשִׁים לֹא דָמוּ אֶל־סְעַפֹּתָיו וְעַרְמֹנִים לֹא־הָיוּ כְּפֹארֹתָיו כָּל־עֵץ בְּגַן־אֱ-לֹהִים לֹא־דָמָה אֵלָיו בְּיָפְיוֹ:

לא עממוהו - לא כהו תארו כלומר לא היה בהם אחד נאה ממנו. **בגן אלהים** - כלומר בכל העולם. **וערמונים** - קאשטיניש בלעז.

(ט) יָפָה עֲשִׂיתִיו בְּרֹב דָּלִיּוֹתָיו וַיְקַנְאֻהוּ כָּל־עֲצֵי־עֵדֶן אֲשֶׁר בְּגַן הָאֱ-לֹהִים:

כל עצי עדן - כלומר כל המלכים המשובחים.

(י) {פ} לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְ־הֹוִ֔ה יַ֖עַן אֲשֶׁ֣ר גָּבַ֔הְתָּ בְּקוֹמָ֑ה וַיִּתֵּ֤ן צַמַּרְתּוֹ֙ אֶל־בֵּ֣ין עֲבוֹתִ֔ים וְרָ֖ם לִבָּ֑בוֹ בְּגָבְהֹֽו:

יען אשר גבהת בקומה - כך אמרתי לאשור.

(יא) וְאֶתְּנֵ֖הוּ בְּיַ֣ד אֵ֣יל גּוֹיִ֑ם עָשֹׂ֥ה יַֽעֲשֶׂה־לּ֖וֹ כְּרִשְׁעֹ֥ו גֵרַשְׁתִּֽהוּ:

ביד אל גוים - ביד קשה שבגוים ביד נבוכדנצר נתתיו דאמר מר שנה ראשונה כבש ננוה. **עשו יעשה לו** - נבוכדנצר ככל רצוני.

(יב) וַיִּכְרְתֻ֨הוּ זָרִ֜ים עָרִיצֵ֣י גּוֹיִ֗ם וַיִּטְּשֻׁ֙הוּ֙ אֶל־הֶֽהָרִ֔ים וּבְכָל־גֵּאָיֹ֖ות נָפְל֣וּ דָלִיּוֹתָ֑יו וַתִּשָּׁבַ֤רְנָה פְֹּראֹתָיו֙ בְּכֹ֣ל אֲפִיקֵ֣י הָאָ֔רֶץ וַיֵּרְד֣וּ מִצִּלּ֔וֹ כָּל־עַמֵּ֖י הָאָ֑רֶץ וַיִּטְּשֻֽׁהוּ:

ויטשוהו - ויפלוהו לארץ כמו ויטש על המחנה (במדבר י"א, ל"א).

(יג) עַל־מַפַּלְתּוֹ֙ יִשְׁכְּנ֣וּ כָל־עֹ֔וף הַשָּׁמָ֖יִם וְאֶל־פְּרֹאֹתָ֑יו הָי֖וּ כָּל חַיַּ֥ת הַשָּׂדֶֽה:

על מפלתו ישכנו וגו' - כתרגומו על מפלת קטילוהי.

(יד) לְמַ֣עַן אֲשֶׁר֩ לֹא־יִגְבְּהוּ֙ בְּקוֹמָתָ֜ם כָּל־עֲצֵי־מַ֗יִם וְלֹא־יִתְּנ֤וּ אֶת־צַמַּרְתָּם֙ אֶל־בֵּ֣ין עֲבֹתִ֔ים וְלֹא־יַעַמְד֥וּ אֵלֵיהֶ֖ם בְּגָבְהָ֑ם כָּל־שֹׁתֵ֣י מָ֔יִם כִּי־כֻלָּ֥ם נִתְּנ֖וּ לַמָּ֥וֶת אֶל־אֶ֛רֶץ תַּחְתִּ֖ית בְּתֹ֣וךְ בְּנֵי־אָדָ֑ם אֶל־יֹורְדֵ֖י בֹּֽור:

עצי מים - שהם רכים וחלשים אלא שענפיהם רכים וארוכין מחמת לחלוחית המים אין להם לדמות עצמן לארזי עדן כלומר לא היה לו להתגאות על ישראל ולא יעמדו עליהם. **אל בין עבותים** - לא יתגאו להשוות גבורתם שותה מים אל עצי עבותים.

(טו) {פ} כֹּה־אָמַ֞ר אֲדֹנָ֣י יְ־הֹוִ֗ה בְּיֹום֙ רִדְתֹּ֣ו שְׁאֹולָ֔ה הֶאֱבַ֖לְתִּי כִּסֵּ֣תִי עָלָ֑יו אֶת־תְּהֹ֔ום וָאֶמְנַ֣ע נַהֲרוֹתֶ֔יהָ וַיִּכָּלְא֖וּ מַ֣יִם רַבִּ֑ים וָאַקְדֵּ֤ר עָלָיו֙ לְבָנֹ֔ון וְכָל־עֲצֵ֥י הַשָּׂדֶ֖ה עָלָ֥יו עֻלְפֶּֽה:

ביום רדתו שאולה - כשהשפלתי את מלך אשור ביד אויבו. **האבלתי כסתי עליו** - אבלים רבים שהיו סמוכין עליו. **כסיתי עליו את תהום** - כסיתי בשבילו את

תהום שהיה רגיל להשקותו ולגדלו כמו שאמר למעלה תהום רוממתהו (יחזקאל ל"א, ד') אותו היום כסיתיו שלא יעלה ויכבה את תבערתו כלומר החלטתי את עוזריו. **ואמנע נהרותיה** - שהיו הולכין סביבות מטעה. **ויכלאו מים רבים** - שהיו מאריכין פארות כמו שאמר למעלה ותארכנה פארות' ממים רבים (יחזקאל ל"א, ה'). **ואקדיר** - בשבילו לבנון. **ואקדיר** - לשון שחרות. **וכל עצי השדה** - שהיו תעלותיו שלוחין אליהם כמו שאמר למעלה. **עליו עולפה** - בשבילו פסק לחלוחם כאדם שמתעלף ורוחו פורחת פשמיר בלעז.

(טז) מִקּ֣וֹל מַפַּלְתּ֗וֹ הִרְעַ֙שְׁתִּי֙ גוֹיִ֔ם בְּהוֹרִדִ֥י אֹת֛וֹ שְׁא֖וֹלָה אֶת־יוֹרְדֵ֣י בֹ֑ור וַיִּנָּחֲמ֤וּ בְאֶ֙רֶץ֙ תַּחְתִּ֔ית כָּל־עֲצֵי־עֵ֖דֶן מִבְחַ֣ר וְטוֹב־לְבָנ֑וֹן כָּל־שְׁתֵ֥י מָֽיִם׃

וינחמו בארץ תחתית - שאר יורדי גיהנם קבלו תנחומים אמרו אף זה כמונו.

(יז) גַּם־הֵ֗ם אִתּ֛וֹ יָרְד֥וּ שְׁא֖וֹלָה אֶל־חַלְלֵי־חָ֑רֶב וּזְרֹעֹ֗ו יָשְׁב֤וּ בְצִלֹּו֙ בְּתֹ֣וךְ גֹּויִֽם׃

וזרועו ישבו בצלו - ועוזריו אשר ישבו בצלו.

(יח) אֶל־מִ֥י דָמִ֛יתָ כֶּ֖כָה בְּכָבֹ֣וד וּבְגֹ֑דֶל בַּעֲצֵי־עֵ֔דֶן וְהוּרַדְתָּ֞ אֶת־עֲצֵי־עֵ֣דֶן אֶל־אֶ֗רֶץ תַּחְתִּית֙ בְּתֹ֣וךְ עֲרֵלִ֔ים תִּשְׁכַּ֕ב אֶת־חַלְלֵי־חֶ֖רֶב הֽוּא־פַרְעֹ֣ה וְכָל־הֲמוֹנֹ֑ה נְאֻ֖ם אֲדֹנָ֥י יֱהֹֽוִה׃

אל מי דמית ככה - אתה פרעה אל מי מעצי עדן דמית שיהא ככה גדול כאשור בכבוד ובגודל והרי ראית שהורדתיו שאול ואף אתה והורדת עם עצי עדן עם שאר מלכים חזקים. **אל ארץ תחתית** - גיהנם.

נ"ך יומי – יום חמישי י"ב טבת

יחזקאל פרק ל"ב

(א) {פ} וַיְהִי בִּשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁנֵי־עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְיָ אֵלַי לֵאמֹר: (ב) בֶּן־אָדָם שָׂא קִינָה עַל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כְּפִיר גּוֹיִם נִדְמֵיתָ וְאַתָּה כַּתַּנִּים בַּיַּמִּים וַתָּגַח בִּנַהֲרוֹתֶיךָ וַתִּדְלַח־מַיִם בְּרַגְלֶיךָ וַתִּרְפֹּס נַהֲרוֹתָם:

כפיר גוים נדמית ואתה כתנים בימים - היה לך לרבוץ תוך יאורך כמשפט הדגים ולא לצאת אל היבשה ונתגאית בלבך ונדמית בעצמך לכפיר השליט ביבשה ויצא לטרוף טרף. **ותגח בנהרותיך** - ותצא חוץ עם נהרותיך לשון גוחי מבטן (תהלים כ"ב, י'), כי יגיח ירדן (איוב מ', כ"ג), ואורב ישראל מגיח ממקומו (שופטים כ', ל"ג), לשון דבר הנוגע ויוצא מבית מסתרים. **ותדלח** - לשון עכירה. **ברגליך** - רגלים לא היו לך ועשית לך רגלים כחית הארץ לעבור מימי ארצות ולרפוס נהרות' והדוגמא בתרגום יונתן ואגחתא במשרייתך ואזעא עממיא בסומכוות' ואחריבת' מדינתהון.

(ג) {ס} כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְיָ וּפָרַשְׂתִּי עָלֶיךָ אֶת־רִשְׁתִּי בִּקְהַל עַמִּים רַבִּים וְהֶעֱלוּךָ בְּחֶרְמִי:

בחרמי - לשון מצודה והרבה יש במקרא יגורהו בחרמו (חבקוק א', ט"ו), מצודים וחרמים (קהלת ז', כ"ו).

(ד) וּנְטַשְׁתִּיךָ בָּאָרֶץ עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה אַטִילֶךָּ וְהִשְׁכַּנְתִּי עָלֶיךָ כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְהִשְׂבַּעְתִּי מִמְּךָ חַיַּת כָּל־הָאָרֶץ: (ה) וְנָתַתִּי אֶת־בְּשָׂרְךָ עַל־הֶהָרִים וּמִלֵּאתִי הַגֵּאָיוֹת רָמוּתֶךָ:

ומלאתי הגאיות רמותיך - השלכתיך, כמו רמה בים (שמות ט"ו, א'), ויש אומרים רמותיך לשון רמה כמו וירם תולעים ויבאש (שמות ט"ז, כ').

(ו) וְהִשְׁקֵיתִי אֶרֶץ צָפָתְךָ מִדָּמְךָ אֶל־הֶהָרִים וַאֲפִקִים יִמָּלְאוּ מִמֶּךָּ:

והשקיתי ארץ צפתך - ארץ אשר אתה צף בה על פני מימי יאורך כמו: צפו מים על ראשי (איכה ג', נ"ד), ויצף הברזל (מלכים ב ו', ו'), אותה הארץ אשקה מדמך. **צפתך** - טונפרוטמנט בלעז, על ההרים הגבוהין שבה. **ואפיקים** - ראוירש בלעז.

(ז) וְכִסִּיתִי בְכַבּוֹתְךָ שָׁמַיִם וְהִקְדַּרְתִּי אֶת־כּוֹכְבֵיהֶם שֶׁמֶשׁ בֶּעָנָן אֲכַסֶּנּוּ וְיָרֵחַ לֹא־יָאִיר אוֹרוֹ:

וכסיתי בכבותך שמים - כשתכבה תבערתך יעלה העשן ויכסה השמים ויחשיך המאורות כלומר כל שומעי שמעך יתאבלו וישתוממו כי ידאג איש לנפשו לאמר גם עלינו יעמוד המשחית.

(ח) כָּל־מְאוֹרֵי אוֹר בַּשָּׁמַיִם אַקְדִּירֵם עָלֶיךָ וְנָתַתִּי חֹשֶׁךְ עַל־אַרְצֶךָ נְאֻם אֲדֹנָי יֱיִ:

כל מאורי אור בשמים - שרים של מעלה מליציך.

(ט) וְהִכְעַסְתִּי לֵב עַמִּים רַבִּים בַּהֲבִיאִי שִׁבְרְךָ בַּגּוֹיִם עַל־אֲרָצוֹת אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתָּם:

והכעסתי לב - כלומר ירגז ויחרד לבם. **בהביאי שברך** - באיתיותי תבירי קרבך לביני עממיא.

(י) וַהֲשְׁמוֹתִי עָלֶיךָ עַמִּים רַבִּים וּמַלְכֵיהֶם יִשְׂעֲרוּ עָלֶיךָ שַׂעַר בְּעוֹפְפִי חַרְבִּי עַל־פְּנֵיהֶם וְחָרְדוּ לִרְגָעִים אִישׁ לְנַפְשׁוֹ בְּיוֹם מַפַּלְתֶּךָ:

והשמותי - לשון תמהון. **בעופפי חרבי על פניהם** - לשון עוף פורח בשלחי עליך חיל שלוחי דרך ארצם. **וחרדו לרגעים** - לשברים פן גם עליהן יבא השבר. לשון אחר: לשון רגע ממש כן חברו מנחם. **איש לנפשו** - כל אחד על עצמו שויימאימאש בלעז.

(יא) {פ} כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱיִ חֶרֶב מֶלֶךְ־בָּבֶל תְּבוֹאֶךָ: (יב) בְּחַרְבוֹת גִּבּוֹרִים אַפִּיל הֲמוֹנֶךָ עָרִיצֵי גּוֹיִם כֻּלָּם וְשֹׁדְדוּ אֶת־גְּאוֹן מִצְרַיִם וְנִשְׁמַד כָּל־הֲמוֹנָהּ: (יג) וְהַאֲבַדְתִּי אֶת־כָּל־בְּהֶמְתָּהּ מֵעַל מַיִם רַבִּים וְלֹא תִדְלָחֵם רֶגֶל־אָדָם עוֹד וּפַרְסוֹת בְּהֵמָה לֹא תִדְלָחֵם:

מעל מים - של שאר מדינות שהיית עוכרם.

(יד) אָז אַשְׁקִיעַ מֵימֵיהֶם וְנַהֲרוֹתָם כַּשֶּׁמֶן אוֹלִיךְ נְאֻם אֲדֹנָי יֱיִ:

אשקיע מימיהם - שלא תעכרם רגל בהמה וישקע הטיט ויהו המים צלולין ונקיים כשמן המזוקק.

(טו) בְּתִתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁמָמָה וּנְשַׁמָּה אֶרֶץ מְמִלֹּאָהּ בְּהַכּוֹתִי אֶת־כָּל־יוֹשְׁבֵי בָהּ וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יֱיִ:

ארץ ממלואה - ארץ שהיא עתה ממלואה מכל טוב.

(טז) קִינָה הִיא֙ וְקוֹנְנוּהָ בְּנ֣וֹת הַגּוֹיִם֮ תְּקוֹנְנֶ֣נָּה אוֹתָהּ֒ עַל־מִצְרַ֣יִם וְעַל־כָּל־הֲמוֹנָ֔הּ תְּקוֹנְנֶ֥נָּה אוֹתָ֖הּ נְאֻ֥ם אֲדֹנָ֖י יֱהִֽי׃ (יז) {פ} וַיְהִ֗י בִּשְׁתֵּ֤י עֶשְׂרֵה֙ שָׁנָ֔ה בַּחֲמִשָּׁ֥ה עָשָׂ֖ר לַחֹ֣דֶשׁ הָיָ֣ה דְבַר־יְהוָ֣ה אֵלַ֔י לֵאמֹ֖ר׃ (יח) בֶּן־אָדָ֗ם נְהֵ֤ה עַל־הֲמ֙וֹן֙ מִצְרַ֔יִם וְהוֹרִדֵ֖הוּ אֹ֣וָתָ֑הּ וּבְנ֣וֹת גּוֹיִ֗ם אַדִּרֵם֙ אֶל־אֶ֣רֶץ תַּחְתִּיּ֔וֹת אֶת־יוֹרְדֵ֖י בֽוֹר׃

נהה - בכה וקונן. **והורידהו אותה ובנות וגו'** - התנבא עליו ועל כל האומות שירדו לבאר שחת כאן הראהו הקב"ה ליחזקאל שכל האומות יורדין לגיהנם.

(יט) מִמִּ֥י נָעַ֖מְתְּ רְדָ֑ה וְהָשְׁכְּבָ֖ה אֶת־עֲרֵלִֽים׃

ממי נעמת - כלום נעמת משאר הערלים אף אתה רדה לבור והשכבה אותם.

(כ) בְּת֣וֹךְ חַלְלֵי־חֶ֔רֶב יִפֹּ֖לוּ חֶ֣רֶב נִתְּנָ֑ה מָשְׁכ֥וּ אוֹתָ֖הּ וְכָל־הֲמוֹנֶֽיהָ׃

חרב נתנה - לחרב נתנה מצרים.

(כא) יְדַבְּר֨וּ־לוֹ֙ אֵלֵ֣י גִּבּוֹרִ֔ים מִתּ֖וֹךְ שְׁא֣וֹל אֶת־עֹזְרָ֑יו יָרְד֗וּ שָׁכְב֛וּ הָעֲרֵלִ֥ים חַלְלֵי־חָ֖רֶב׃

ידברו לו - ידברו עליו ועל עוזריו. **אלי גבורים מתוך שאול** - סרס המקרא ודרשהו: ידברו לו את עוזריו - עם עוזריו, כלומר גם על עוזריו אתו ידברו אילי גבורים שבשאול. וככה יאמרו עליהם: ירדו שכבו הערלים וגו'. כל לו ולי ולהם ולך הסמוכים לדיבור אינן אלא לשון על.

(כב) שָׁ֣ם אַשּׁ֔וּר וְכָל־קְהָלָ֖הּ סְבִיב֣וֹתָ֑יו קִבְרֹתָ֗יו כֻּלָּם֙ חֲלָלִ֣ים הַנֹּפְלִ֔ים בֶּחָֽרֶב׃

שם אשור - בגיהנם. **סביבותיו** - בתוך שאול קברותיו מוכנים כי משם לא יצא לנוח בקבר.

(כג) אֲשֶׁ֨ר נִתְּנ֤וּ קִבְרֹתָיו֙ בְּיַרְכְּתֵ֣י־בֹ֔ור וַיְהִ֖י קְהָלָ֑הּ סְבִיבוֹת֙ קִבְרָתָ֔הּ כֻּלָּם֙ חֲלָלִ֔ים נֹפְלֵ֖י בַּחֶ֑רֶב אֲשֶׁר־נָתְנ֥וּ חִתִּ֖ית בְּאֶ֥רֶץ חַיִּֽים׃

בירכתי בור - בעמקי בור, בסוף עמקו. **ויהי קהלה** - בתוך שאול סביבות קבורתה. **אשר נתנו חתית** - אשר נתנו שבר בארץ ישראל.

(כד) שָׁ֣ם עֵילָ֗ם וְכָל־הֲמוֹנָהּ֙ סְבִיב֣וֹת קִבְרָתָ֔הּ כֻּלָּם֙ חֲלָלִ֔יםְ הַנֹּפְלִ֖ים בַּחֶ֑רֶב אֲשֶׁר־יָרְד֤וּ עֲרֵלִים֙| אֶל־אֶ֣רֶץ תַּחְתִּיּ֔וֹת אֲשֶׁ֨ר נָתְנ֤וּ חִתִּיתָם֙ בְּאֶ֣רֶץ חַיִּ֔ים וַיִּשְׂא֥וּ כְלִמָּתָ֖ם אֶת־יוֹרְדֵ֥י בֽוֹר׃ (כה) בְּת֣וֹךְ חֲלָלִ֗ים נָתְנ֤וּ מִשְׁכָּב֙ לָ֔הּ בְּכָל־הֲמוֹנָ֖הּ סְבִיב֣וֹתָ֑יו קִבְרֹתֶ֗הָ כֻּלָּם֙ עֲרֵלִ֣ים חַלְלֵי־חֶ֔רֶב כִּי־נִתַּ֥ן חִתִּיתָ֖ם בְּאֶ֣רֶץ חַיִּ֑ים וַיִּשְׂא֥וּ כְלִמָּתָ֖ם אֶת־יוֹרְדֵ֣י בֹ֔ור בְּת֖וֹךְ חֲלָלִ֥ים נִתָּֽן׃

נתנו משכב לה - לעילם.

(כו) שָׂם מֻשָּׁךְ תֶּבַל וְכָל־הֲמוֹנָהּ סְבִיבוֹתֶיהָ כֻּלָּם עֲרֵלִים מְחֻלְלֵי חֶרֶב כִּי־נָתְנוּ חִתִּיתָם בְּאֶרֶץ חַיִּים:

[**מחוללי** - כמו הרוגי.]

(כז) וְלֹא יִשְׁכְּבוּ אֶת־גִּבּוֹרִים נֹפְלִים מֵעֲרֵלִים אֲשֶׁר יָרְדוּ־שְׁאוֹל בִּכְלֵי־מִלְחַמְתָּם וַיִּתְּנוּ אֶת־חַרְבוֹתָם תַּחַת רָאשֵׁיהֶם וַתְּהִי עֲוֹנֹתָם עַל־עַצְמוֹתָם כִּי־חִתִּית גִּבּוֹרִים בְּאֶרֶץ חַיִּים:

ולא ישכבו - אלה הנזכרים עם גבורים שמתו מיתת עצמן כי נופלים וגרועים יהיו מערלים אשר מתו מיתת עצמן וירדו בכלי מלחמתם שאול. **ויתנו** - קובריהם את חרבותם תחת ראשיהם - לסימן להודיע כי לא שלטה בהם חרב. **ותהי עונותם על עצמותם** - לא נחסר מעוונם כלום שלא כפרה עליהם חרב הריגה שלא נהרגו. ומה הוא העון? כי חתית הגבורים ההם היתה בארץ החיים.

(כח) וְאַתָּה בְּתוֹךְ עֲרֵלִים תִּשְׁכָּב וְתִשְׁכַּב אֶת־חַלְלֵי־חָרֶב:

ואתה בתוך ערלים - לפרעה הוא אומר. **את חללי חרב** - ולא עם המתים מיתת עצמן.

(כט) שָׁמָּה אֱדוֹם מְלָכֶיהָ וְכָל־נְשִׂיאֶיהָ אֲשֶׁר־נִתְּנוּ בִגְבוּרָתָם אֶת־חַלְלֵי־חָרֶב הֵמָּה אֶת־עֲרֵלִים יִשְׁכָּבוּ וְאֶת־יֹרְדֵי בוֹר: (ל) שָׁמָּה נְסִיכֵי צָפוֹן כֻּלָּם וְכָל־צִדֹנִי אֲשֶׁר־יָרַדוּ אֶת־חַלָלִים בְּחִתִּיתָם מִגְּבוּרָתָם בּוֹשִׁים וַיִּשְׁכְּבוּ עֲרֵלִים אֶת־חַלְלֵי־חָרֶב וַיִּשְׂאוּ כִלְמָתָם אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר:

בחתיתם מגבורתם בושים - באיתברותהון מגבורתהון בהתין.

(לא) אוֹתָם יִרְאֶה פַּרְעֹה וְנִחַם עַל־כָּל־הֲמוֹנָה חַלְלֵי־חֶרֶב פַּרְעֹה וְכָל־חֵילוֹ נְאֻם אֲדֹנָי יֱיִ: (לב) כִּי־נָתַתִּי אֶת־[חִתִּיתִי] (חתיתו) בְּאֶרֶץ חַיִּים וְהֻשְׁכַּב בְּתוֹךְ עֲרֵלִים אֶת־חַלְלֵי־חֶרֶב פַּרְעֹה וְכָל־הֲמוֹנֹה נְאֻם אֲדֹנָי יֱיִ:

כי נתתי את חתיתי בארץ חיים - כי אתן אני את מוראי בארץ ישראל ולא תנתן עוד חתית אדם בה.

נ"ך יומי – יום שישי י"ג טבת

יחזקאל פרק ל"ג

(א) {פ} וַיְהִי דְבַר־יְיָ אֵלַי לֵאמֹר: (ב) בֶּן־אָדָם דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי־עַמְּךָ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶרֶץ כִּי־
אָבִיא עָלֶיהָ חֶרֶב וְלָקְחוּ עַם־הָאָרֶץ אִישׁ אֶחָד מִקְצֵיהֶם וְנָתְנוּ אֹתוֹ לָהֶם לְצֹפֶה:

לצופה - בַּדֵּיטא בלעז.

(ג) וְרָאָה אֶת־הַחֶרֶב בָּאָה עַל־הָאָרֶץ וְתָקַע בַּשּׁוֹפָר וְהִזְהִיר אֶת־הָעָם:

וראה את החרב - המה הגייסות.

(ד) וְשָׁמַע הַשֹּׁמֵעַ אֶת־קוֹל הַשּׁוֹפָר וְלֹא נִזְהָר וַתָּבוֹא חֶרֶב וַתִּקָּחֵהוּ דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ יִהְיֶה:

דמו בראשו יהיה - עון מיתתו ידרש מיד עצמו שפשע בנפשו.

(ה) אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר שָׁמַע וְלֹא נִזְהָר דָּמוֹ בּוֹ יִהְיֶה וְהוּא נִזְהָר נַפְשׁוֹ מִלֵּט:

והוא נזהר נפשו מלט - אם נזהר היה נמלט.

(ו) וְהַצֹּפֶה כִּי־יִרְאֶה אֶת־הַחֶרֶב בָּאָה וְלֹא־תָקַע בַּשּׁוֹפָר וְהָעָם לֹא־נִזְהָר וַתָּבוֹא חֶרֶב וַתִּקַּח
מֵהֶם נֶפֶשׁ הוּא בַּעֲוֹנוֹ נִלְקָח וְדָמוֹ מִיַּד־הַצֹּפֶה אֶדְרֹשׁ: (ז) {פ} וְאַתָּה בֶּן־אָדָם צֹפֶה נְתַתִּיךָ
לְבֵית יִשְׂרָאֵל וְשָׁמַעְתָּ מִפִּי דָּבָר וְהִזְהַרְתָּ אֹתָם מִמֶּנִּי:

צופה נתתיך - כאותו הצופה הניתן להזהיר שלא תאבד נפשם כך נתתיך להזהיר את ישראל.

(ח) בְּאָמְרִי לָרָשָׁע רָשָׁע מוֹת תָּמוּת וְלֹא דִבַּרְתָּ לְהַזְהִיר רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ הוּא רָשָׁע בַּעֲוֹנוֹ יָמוּת
וְדָמוֹ מִיָּדְךָ אֲבַקֵּשׁ: (ט) וְאַתָּה כִּי־הִזְהַרְתָּ רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ לָשׁוּב מִמֶּנָּה וְלֹא־שָׁב מִדַּרְכּוֹ הוּא
בַּעֲוֹנוֹ יָמוּת וְאַתָּה נַפְשְׁךָ הִצָּלְתָּ: (י) {פ} וְאַתָּה בֶן־אָדָם אֱמֹר אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל כֵּן אֲמַרְתֶּם
לֵאמֹר כִּי־פְשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ עָלֵינוּ וּבָם אֲנַחְנוּ נְמַקִּים וְאֵיךְ נִחְיֶה:

כן אמרתם - לפיכך אינכם חפצים לשוב כסבורים אתם שלא תועיל לכם תשובה.

(יא) אֱמֹר אֲלֵיהֶם חַי־אָנִי | נְאֻם | אֲדֹנָי יְיָ אִם־אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי אִם־בְּשׁוּב רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ
וְחָיָה שׁוּבוּ שׁוּבוּ מִדַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וְלָמָּה תָמוּתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל: (יב) {פ} וְאַתָּה בֶן־אָדָם

אֱמֹר אֶל־בְּנֵי־עַמְּךָ צְדָקַת הַצַּדִּיק לָא תַצִּילֶנּוּ בְּיוֹם פִּשְׁעוֹ וְרִשְׁעַת הָרָשָׁע לֹא־יִכָּשֶׁל בָּהּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ מֵרִשְׁעוֹ וְצַדִּיק לָא יוּכָל לְחְיוֹת בָּהּ בְּיוֹם חֲטֹאתוֹ:

לחיות בה - בצדקתו.

(יג) בְּאָמְרִי לַצַּדִּיק חָיֹה יִחְיֶה וְהוּא־בָטַח עַל־צִדְקָתוֹ וְעָשָׂה עָוֶל כָּל־צִדְקֹתָיו לֹא תִזָּכַרְנָה וּבְעַוְלוֹ אֲשֶׁר־עָשָׂה בּוֹ יָמוּת:

לא תזכרנה - להצילו מליענש על עבירה זו.

(יד) וּבְאָמְרִי לָרָשָׁע מָוֹת תָּמוּת וְשָׁב מֵחַטָּאתוֹ וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה: (טו) חֲבֹל יָשִׁיב רָשָׁע גְּזֵלָה יְשַׁלֵּם בְּחֻקּוֹת הַחַיִּים הָלַךְ לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת עָוֶל חָיוֹ יִחְיֶה לֹא יָמוּת:

חבול - עבוט שציויתי להשיבו כבא השמש (שמות כ"ב, כ"ה).

(טז) כָּל־חַטֹּאתָו אֲשֶׁר חָטָא לֹא תִזָּכַרְנָה לוֹ מִשְׁפָּט וּצְדָקָה עָשָׂה חָיוֹ יִחְיֶה: (יז) וְאָמְרוּ בְּנֵי עַמְּךָ לֹא יִתָּכֵן דֶּרֶךְ אֲדֹנָי וְהֵמָּה דַּרְכָּם לֹא־יִתָּכֵן: (יח) בְּשׁוּב־צַדִּיק מִצִּדְקָתוֹ וְעָשָׂה עָוֶל וּמֵת בָּהֶם:

ומת בהם - בשבילם יענש.

(יט) וּבְשׁוּב רָשָׁע מֵרִשְׁעָתוֹ וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה עֲלֵיהֶם הוּא יְחְיֶה: (כ) וַאֲמַרְתֶּם לֹא יִתָּכֵן דֶּרֶךְ אֲדֹנָי אִישׁ כִּדְרָכָיו אֶשְׁפּוֹט אֶתְכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל: (כא) {פ} וַיְהִי בִּשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּעֲשִׂרִי בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ לְגָלוּתֵנוּ בָּא־אֵלַי הַפָּלִיט מִירוּשָׁלָם לֵאמֹר הֻכְּתָה הָעִיר: (כב) וְיַד־יְיָ הָיְתָה אֵלַי בָּעֶרֶב לִפְנֵי בוֹא הַפָּלִיט וַיִּפְתַּח אֶת־פִּי עַד־בּוֹא אֵלַי בַּבֹּקֶר וַיִּפָּתַח פִּי וְלֹא נֶאֱלַמְתִּי עוֹד:

ויפתח את פי - כמו שאמר בראש הספר: ונאלמת ולא תהיה לאיש מוכיח (יחזקאל ג', כ"ו), ואחר כך אמר לו: ביום קחתי מהם את מעזם יבא הפליט אליך, ביום ההוא יפתח פיך את הפליט ולא תאלם עוד (יחזקאל כ"ד, כ"ה-כ"ז). **עד בא אלי בבקר** - כלומר בעוד באו אלי בבקר כמו לפני באו אלי בבקר.

(כג) {פ} וַיְהִי דְבַר־יְיָ אֵלַי לֵאמֹר: (כד) בֶּן־אָדָם יֹשְׁבֵי הֶחָרְבוֹת הָאֵלֶּה עַל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל אֹמְרִים לֵאמֹר אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם וַיִּירַשׁ אֶת־הָאָרֶץ וַאֲנַחְנוּ רַבִּים לָנוּ נִתְּנָה הָאָרֶץ לְמוֹרָשָׁה:

אחד היה אברהם - זה אחד מארבעה דברים שהיה רבי עקיבא דורש ואין רבי שמעון בן יוחי תלמידו דורש כמותו. וכך היה רבי שמעון דורשו: אברהם שלא נצטוה אלא על מצוה אחת - ירש את הארץ, אנו שנצטוינו על מצות הרבה - כל שכן לנו נתנה הארץ למורשה.

(כה) {ס} לָכֵן֮ אֱמֹר֒ אֲלֵהֶם֙ כֹּה־אָמַ֣ר | אֲדֹנָ֔י יְ֖הוִ֑ה עַל־הַדָּ֗ם | תֹּאכֵ֔לוּ וְעֵינֵיכֶ֣ם תִּשְׂאוּ֔ אֶל־גִּלּוּלֵיכֶ֖ם וְדָ֣ם תִּשְׁפֹּ֑כוּ וְהָאָ֖רֶץ תִּירָ֥שׁוּ׃

הוא שהנביא משיבם: **על הדם תאכלו וגו' והארץ תירשו** - בתמיה: אם נצטוויתם אינכם שומרים, על הדם תאכלו - את מאכלי תפנוקיכם אתם אוכלים על ידי רציחה, שהורגים את בעלי ממון ונוטלין את ממונם.

(כו) עֲמַדְתֶּ֣ם עַל־חַרְבְּכֶ֗ם עֲשִׂיתֶן֙ תּוֹעֵבָ֔ה וְאִ֥ישׁ אֶת־אֵ֖שֶׁת רֵעֵ֑הוּ טִמֵּאתֶ֣ם וְהָאָ֔רֶץ תִּירָ֖שׁוּ׃

עמדתם על חרבכם - כלומר: על בטחונכם, נתחזקתם על חרבכם. **עשיתם תועבה** - משכב זכור.

(כז) {ס} כֹּה־תֹאמַ֣ר אֲלֵהֶ֗ם כֹּה־אָמַ֤ר אֲדֹנָי֙ יְ֣הוִ֔ה חַי־אָ֖נִי אִם־לֹ֑א אֲשֶׁ֤ר בֶּֽחָרְבוֹת֙ בַּחֶ֔רֶב יִפֹּ֖לוּ וַאֲשֶׁ֣ר עַל־פְּנֵ֣י הַשָּׂדֶ֔ה לַחַיָּ֥ה נְתַתִּ֖יו לְאָכְלֹ֑ו וַאֲשֶׁ֤ר בַּמְּצָדוֹת֙ וּבַמְּעָרוֹ֔ת בַּדֶּ֥בֶר יָמ֖וּתוּ׃

אשר בחרבות - בערים הבצורות שסופן להיות חריבות. **ואשר במצדות** - במחבא להטמן מן החרב אשלח בם את הדבר.

(כח) וְנָתַתִּ֤י אֶת־הָאָ֙רֶץ֙ שְׁמָמָ֣ה וּמְשַׁמָּ֔ה וְנִשְׁבַּ֥ת גְּאוֹן֙ עֻזָּ֔הּ וְשָׁמְמ֥וּ הָרֵ֖י יִשְׂרָאֵ֑ל מֵאֵ֖ין עוֹבֵֽר׃ (כט) וְיָדְע֣וּ כִֽי־אֲנִ֣י יְ֔הוָה בְּתִתִּ֥י אֶת־הָאָ֛רֶץ שְׁמָמָ֥ה וּמְשַׁמָּ֖ה עַל כָּל־תּוֹעֲבֹתָ֑ם אֲשֶׁ֖ר עָשׂ֥וּ׃ (ל) {פ} וְאַתָּ֣ה בֶן־אָדָ֗ם בְּנֵ֤י עַמְּךָ֙ הַנִּדְבָּרִ֣ים בְּךָ֔ אֵצֶ֖ל הַקִּירוֹ֑ת וּבְפִתְחֵ֖י הַבָּתִּ֑ים וְדִבְּר֤וּ אֶחָד֙ אֶת־אַחַ֔ד אִ֖ישׁ אֶת־אָחִ֥יו לֵאמֹ֖ר בֹּא־נָ֣א וְשִׁמְעוּ֙ מָ֣ה הַדָּבָ֔ר הַיּוֹצֵ֥א מֵאֵ֖ת יְיָ׃

הנדברים בך - מתלוצצים בך.

(לא) וְיָבֹ֤אוּ אֵלֶ֙יךָ֙ כִּמְבוֹא־עָ֔ם וְיֵשְׁב֥וּ לְפָנֶ֖יךָ עַמִּ֑י וְשָׁמְע֣וּ אֶת־דְּבָרֶ֔יךָ וְאוֹתָ֖ם לֹ֣א יַעֲשׂ֑וּ כִּֽי־עֲגָבִ֤ים בְּפִיהֶם֙ הֵ֣מָּה עֹשִׂ֔ים אַחֲרֵ֥י בִצְעָ֖ם לִבָּ֥ם הֹלֵֽךְ׃

וישבו לפניך - כאילו הם עמי. **עגבים** - שחוק כמו עוגב. **בצעם** - גזילתם.

(לב) וְהִנְךָ֤ לָהֶם֙ כְּשִׁ֣יר עֲגָבִ֔ים יְפֵ֥ה קוֹל֙ וּמֵטִ֣יב נַגֵּ֔ן וְשָׁמְע֖וּ אֶת־דְּבָרֶ֑יךָ וְעֹשִׂ֖ים אֵינָ֥ם אוֹתָֽם׃

והנך להם כשיר עגבים - והא את להון כזמר אבובין.

(לג) וּבְבֹאָ֖ה הִנֵּ֣ה בָאָ֑ה וְיָדְע֕וּ כִּ֥י נָבִ֖יא הָיָ֥ה בְתוֹכָֽם׃

ובבאה - הרעה עליהם. **הנה באה** - כי אמת מוכנה היא לבא אז ידעו כי לא שחוק היו דבריך כי נביא אמת היה בתוכם.

נ"ך יומי – שבת קודש י"ד טבת || פרשת ויחי

יחזקאל פרק ל"ד

(א) {פ} וַיְהִי דְבַר־יְיָ אֵלַי לֵאמֹר: (ב) בֶּן־אָדָם הִנָּבֵא עַל־רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם לָרֹעִים כֹּה אָמַר| אֲדֹנָי יְיָ הוֹי רֹעֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ רֹעִים אוֹתָם הֲלוֹא הַצֹּאן יִרְעוּ הָרֹעִים:

על רועי ישראל - על פרנסי ישראל. **אשר היו רועים אותם** - את עצמם היו מענגים מממון חביריהם אשר תחתיהם. **הלא הצאן ירעו הרועים** - הלא משפט הרועים לרעות את הצאן ולא לרעות את עצמן.

(ג) אֶת־הַחֵלֶב תֹּאכֵלוּ וְאֶת־הַצֶּמֶר תִּלְבָּשׁוּ הַבְּרִיאָה תִּזְבֵּחוּ הַצֹּאן לֹא תִרְעוּ: (ד) אֶת־הַנַּחְלוֹת לֹא חִזַּקְתֶּם וְאֶת־הַחוֹלָה לֹא־רִפֵּאתֶם וְלַנִּשְׁבֶּרֶת לֹא חֲבַשְׁתֶּם וְאֶת־הַנִּדַּחַת לֹא הֲשֵׁבֹתֶם וְאֶת־הָאֹבֶדֶת לֹא בִקַּשְׁתֶּם וּבְחָזְקָה רְדִיתֶם אֹתָם וּבְפָרֶךְ:

את הנחלות - את הכחושות מאין כח, דולֵיירושש בלעז, שצריכות חיזוק לתמוך בהן ביד. **לא חבשתם** - לקשור שברי העצם זה עם זה כמשפט הרופאים. **את הנדחת** - שנדחת מתוך העדר אל החוץ. **רדיתם** - ייסרתם.

(ה) וַתְּפוּצֶינָה מִבְּלִי רֹעֶה וַתִּהְיֶינָה לְאָכְלָה לְכָל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וַתְּפוּצֶינָה: (ו) יִשְׁגּוּ צֹאנִי בְּכָל־הֶהָרִים וְעַל כָּל־גִּבְעָה רָמָה וְעַל כָּל־פְּנֵי הָאָרֶץ נָפְצוּ צֹאנִי וְאֵין דּוֹרֵשׁ וְאֵין מְבַקֵּשׁ:

ישגו צאני - הולכות טועות על פני כל ההרים, כלומר נעשו הפקר לעשות איש איש רצונו, ולא הוכחתם אותם ולא שפטתם בין איש לרעהו.

(ז) לָכֵן רֹעִים שִׁמְעוּ אֶת־דְּבַר יְיָ: (ח) חַי־אָנִי נְאֻם| אֲדֹנָי יְיָ אִם־לֹא יַעַן הֱיוֹת־צֹאנִי | לָבַז וַתִּהְיֶינָה צֹאנִי לְאָכְלָה לְכָל־חַיַּת הַשָּׂדֶה מֵאֵין רֹעֶה וְלֹא־דָרְשׁוּ רֹעַי אֶת־צֹאנִי וַיִּרְעוּ הָרֹעִים אוֹתָם וְאֶת־צֹאנִי לֹא רָעוּ:

וירעו הרועים אותם - את עצמם.

(ט) לָכֵן הָרֹעִים שִׁמְעוּ דְּבַר־יְיָ: (י) כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְיָ הִנְנִי אֶל־הָרֹעִים וְדָרַשְׁתִּי אֶת־צֹאנִי מִיָּדָם וְהִשְׁבַּתִּים מֵרְעוֹת צֹאן וְלֹא־יִרְעוּ עוֹד הָרֹעִים אוֹתָם וְהִצַּלְתִּי צֹאנִי מִפִּיהֶם וְלֹא־תִהְיֶיןָ לָהֶם לְאָכְלָה:

ולא ירעו עוד הרועים אותם - את עצמם.

(יא) {ס} כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְיָ הִנְנִי־אֲנִי וְדָרַשְׁתִּי אֶת־צֹאנִי וּבִקַּרְתִּים:

ובקרתים – לשון ביקור חולים.

(יב) כְּבַקֶּרֶת רֹעֶה עֶדְרוֹ בְּיוֹם־הֱיוֹתוֹ בְתוֹךְ־צֹאנוֹ נִפְרָשׁוֹת כֵּן אֲבַקֵּר אֶת־צֹאנִי וְהִצַּלְתִּי אֹתָם מִכָּל־הַמְּקוֹמֹת אֲשֶׁר נָפְצוּ שָׁם בְּיוֹם עָנָן וַעֲרָפֶל:

נפרשות - כשהן נפוצות והוא הולך ביניהם ומאספם יחד. **ביום ענן וערפל** - כי כן דרך הצאן להתפזר ביום המעונן.

(יג) וְהוֹצֵאתִים מִן־הָעַמִּים וְקִבַּצְתִּים מִן־הָאֲרָצוֹת וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־אַדְמָתָם וּרְעִיתִים אֶל־הָרֵי יִשְׂרָאֵל בָּאֲפִיקִים וּבְכֹל מוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: (יד) בְּמִרְעֶה־טוֹב אֶרְעֵם וּבְהָרֵי מְרוֹם־יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה נָוֵהֶם שָׁם תִּרְבַּצְנָה בְּנָוֶה טוֹב וּמִרְעֶה שָׁמֵן תִּרְעֶינָה אֶל־הָרֵי יִשְׂרָאֵל: (טו) אֲנִי אֶרְעֶה צֹאנִי וַאֲנִי אַרְבִּיצֵם נְאֻם אֲדֹנָי יְיָ: (טז) אֶת־הָאֹבֶדֶת אְבַקֵּשׁ וְאֶת־הַנִּדַּחַת אָשִׁיב וְלַנִּשְׁבֶּרֶת אֲחַבֹּשׁ וְאֶת־הַחוֹלָה אֲחַזֵּק וְאֶת־הַשְּׁמֵנָה וְאֶת־הַחֲזָקָה אַשְׁמִיד אֶרְעֶנָּה בְּמִשְׁפָּט:

ואת השמנה ואת החזקה - ההודפת ודוחפת את חברותיה.

(יז) וְאַתֶּנָה צֹאנִי כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְיָ הִנְנִי שֹׁפֵט בֵּין־שֶׂה לָשֶׂה לָאֵילִים וְלָעַתּוּדִים:

בין שה לשה - בין בעלי אגרופין לחלשים.

(יח) הַמְעַט מִכֶּם הַמִּרְעֶה הַטּוֹב תִּרְעוּ וְיֶתֶר מִרְעֵיכֶם תִּרְמְסוּ בְּרַגְלֵיכֶם וּמִשְׁקַע־מַיִם תִּשְׁתּוּ וְאֶת הַנּוֹתָרִים בְּרַגְלֵיכֶם תִּרְפְּשׁוּן:

המעט מכם - את אשר החזקות שבכם רועות המרעה הטוב והלווי לא תרמסו המותר ברגליכם ותאכלנה אותו שאר צאני אלא שאף מותר מרעיכם תרמסו ברגליכם. ולא דיי לכם אשר משקע מים תשתו אלא שהנותרים ברגליכם תרפשון. **ומשקע מים** - המים הצלולים ששקע הטיט ולא נעכרו ברגלים.

והדוגמא כתרגומו: הזעיר מנכון דפירנוס טב אתון מתפרנסין ומותר פרנוסיכון אכלין שמשיכון ומישתי מתקן אתון שתן וית מותרייא שמשיכון ישתון.

(יט) וְצֹאנִי מִרְמַס רַגְלֵיכֶם תִּרְעֶינָה וּמִרְפַּשׂ רַגְלֵיכֶם תִּשְׁתֶּינָה:

וצאני מרמס רגליכם תרעינה - ועמי מותר מיכל שמשיכון אכלין [ומותר משתי שמשיכון שתן].

(כ) {פ} לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְיָ אֲלֵיהֶם הִנְנִי־אֲנִי וְשָׁפַטְתִּי בֵּין־שֶׂה בְרִיָּה וּבֵין שֶׂה רָזֶה:

שה בריה - חזקה. [**רזה** - מייגר"א בלעז.]

(כא) יַעַן בְּצַד וּבְכָתֵף תֶּהְדֹּפוּ וּבְקַרְנֵיכֶם תְּנַגְּחוּ כָּל־הַנַּחֲלוֹת עַד אֲשֶׁר הֲפִיצוֹתֶם אוֹתָנָה אֶל־הַחוּצָה: (כב) וְהוֹשַׁעְתִּי לְצֹאנִי וְלֹא־תִהְיֶינָה עוֹד לָבֶז וְשָׁפַטְתִּי בֵּין שֶׂה לָשֶׂה: (כג) וַהֲקִמֹתִי עֲלֵיהֶם רֹעֶה אֶחָד וְרָעָה אֶתְהֶן אֵת עַבְדִּי דָּוִיד הוּא יִרְעֶה אֹתָם וְהוּא־יִהְיֶה לָהֶן לְרֹעֶה:

עבדי דוד - מלך מזרעו.

(כד) וַאֲנִי יְיָ אֶהְיֶה לָהֶם לֵא-לֹהִים וְעַבְדִּי דָוִד נָשִׂיא בְתוֹכָם אֲנִי יְיָ דִּבַּרְתִּי: (כה) וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה־רָעָה מִן־הָאָרֶץ וְיָשְׁבוּ בַמִּדְבָּר לָבֶטַח וְיָשְׁנוּ בַּיְעָרִים:

וישנו ביערים - תרגם יונתן: ויתעתקון בחורשייא. ויש לפותרו: בלשון שינה.

(כו) וְנָתַתִּי אוֹתָם וּסְבִיבוֹת גִּבְעָתִי בְּרָכָה וְהוֹרַדְתִּי הַגֶּשֶׁם בְּעִתּוֹ גִּשְׁמֵי בְרָכָה יִהְיוּ:

ונתתי אותם וסביבות גבעתי - תהי נתינתם בברכה.**ונתתי** - כמו והשכנתי.

(כז) וְנָתַן עֵץ הַשָּׂדֶה אֶת־פִּרְיוֹ וְהָאָרֶץ תִּתֵּן יְבוּלָהּ וְהָיוּ עַל־אַדְמָתָם לָבֶטַח וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְיָ בְּשִׁבְרִי אֶת־מֹטוֹת עֻלָּם וְהִצַּלְתִּים מִיַּד הָעֹבְדִים בָּהֶם: (כח) וְלֹא־יִהְיוּ עוֹד בַּז לַגּוֹיִם וְחַיַּת הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלֵם וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח וְאֵין מַחֲרִיד: (כט) וַהֲקִמֹתִי לָהֶם מַטָּע לְשֵׁם וְלֹא־יִהְיוּ עוֹד אֲסֻפֵי רָעָב בָּאָרֶץ וְלֹא־יִשְׂאוּ עוֹד כְּלִמַּת הַגּוֹיִם:

מטע לשם - קיום שיהא לשם עולם. **אסופי רעב** - טמוני רעב מחמת בושת רעבון ועוני.

(ל) וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְיָ אֱ-לֹהֵיהֶם אִתָּם וְהֵמָּה עַמִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יְיָ: (לא) וְאַתֶּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם אֲנִי אֱ-לֹהֵיכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יְיָ:

אדם אתם - אינכם כבהמות בעיניי.

פרק משנה שבועי – פרשת ויחי

אבות פרק ג׳

(א) עֲקַבְיָא בֶן מַהֲלַלְאֵל אוֹמֵר, הִסְתַּכֵּל בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים וְאֵי אַתָּה בָא לִידֵי עֲבֵרָה. דַּע מֵאַיִן בָּאתָ, וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ, וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן. מֵאַיִן בָּאתָ, מִטִּפָּה סְרוּחָה, וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ, לִמְקוֹם עָפָר רִמָּה וְתוֹלֵעָה. וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן, לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

עֲקַבְיָא. מִטִּפָּה סְרוּחָה. טִפַּת שִׁכְבַת זֶרַע. וְאַף עַל פִּי שֶׁבִּשְׁעַת הָעִבּוּר אֵינָהּ סְרוּחָה, שֶׁאֵינָהּ מַסְרַחַת בְּרֶחֶם הָאִשָּׁה עַד לְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים וּכְשֶׁתַּסְרִיחַ אֵינָהּ רְאוּיָה לְהַזְרִיעַ, מִכָּל מָקוֹם קָרֵי לָהּ טִפָּה סְרוּחָה מִפְּנֵי שֶׁהִיא קְרוֹבָה לְהַסְרִיחַ מִיָּד כְּשֶׁהִיא חוּץ לִמְעֵי הָאִשָּׁה. וְהַמִּסְתַּכֵּל שֶׁבָּא מִטִּפָּה סְרוּחָה, נִצּוֹל מִן הַגֵּהֲנֹם. וְהַמִּסְתַּכֵּל שֶׁעָתִיד לֵילֵךְ לִמְקוֹם עָפָר רִמָּה וְתוֹלֵעָה, נִצּוֹל מִן הַתַּאֲוָה וְהַחֶמְדָּה אֶל הַמָּמוֹן. וְהַמִּסְתַּכֵּל שֶׁעָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן, פּוֹרֵשׁ מִן הַחֵטְא וְאֵינוֹ נִכְשָׁל בָּעֲבֵרָה:

(ב) רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר, הֱוֵי מִתְפַּלֵּל בִּשְׁלוֹמָהּ שֶׁל מַלְכוּת, שֶׁאִלְמָלֵא מוֹרָאָהּ, אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ חַיִּים בְּלָעוֹ. רַבִּי חֲנִינָא בֶן תְּרַדְיוֹן אוֹמֵר, שְׁנַיִם שֶׁיּוֹשְׁבִין וְאֵין בֵּינֵיהֶן דִּבְרֵי תוֹרָה, הֲרֵי זֶה מוֹשַׁב לֵצִים, שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב (תהלים א׳, א׳). אֲבָל שְׁנַיִם שֶׁיּוֹשְׁבִין וְיֵשׁ בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה, שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵּינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי יְיָ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב יְיָ וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי יְיָ וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ (מלאכי ג׳, ט"ז). אֵין לִי אֶלָּא שְׁנַיִם, מִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ אֶחָד שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹבֵעַ לוֹ שָׂכָר, שֶׁנֶּאֱמַר: יֵשֵׁב בָּדָד וְיִדֹּם כִּי נָטַל עָלָיו (איכה ג׳, כ"ח).

בִּשְׁלוֹמָהּ שֶׁל מַלְכוּת. וַאֲפִלּוּ שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם: **חַיִּים בְּלָעוֹ.** דִּכְתִיב (חבקוק א) וַתַּעֲשֶׂה אָדָם כִּדְגֵי הַיָּם, מַה דָּגִים שֶׁבַּיָּם כָּל הַגָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ בּוֹלֵעַ אֶת חֲבֵרוֹ, אַף בְּנֵי אָדָם אִלְמָלֵא מוֹרָאָהּ שֶׁל מַלְכוּת כָּל הַגָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ בּוֹלֵעַ אֶת חֲבֵרוֹ [עַבוֹדָה זָרָה נד:]: **יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ.** הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם: **וְיִדֹּם.** לְשׁוֹן קוֹל דְּמָמָה דַּקָּה, כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹנֶה יְחִידִי שֶׁהוּא שׁוֹנֶה בְּלַחַשׁ: **כִּי נָטַל עָלָיו.** כְּאִלּוּ נִתְּינַת כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ הָיְתָה בַּעֲבוּרוֹ בִּלְבַד:

(ג) רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ עַל שֻׁלְחָן אֶחָד וְלֹא אָמְרוּ עָלָיו דִּבְרֵי תוֹרָה, כְּאִלּוּ אָכְלוּ מִזִּבְחֵי מֵתִים, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי כָּל שֻׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיא צֹאָה בְּלִי מָקוֹם (ישעיהו כ"ח, ח'). אֲבָל שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ עַל שֻׁלְחָן אֶחָד וְאָמְרוּ עָלָיו דִּבְרֵי תוֹרָה, כְּאִלּוּ אָכְלוּ מִשֻּׁלְחָנוֹ שֶׁל מָקוֹם בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' (יחזקאל מ"א, כ"ב).

וְלֹא אָמְרוּ עָלָיו דִּבְרֵי תוֹרָה. וּבִבְרָכַת הַמָּזוֹן שֶׁמְּבָרְכִים עַל הַשֻּׁלְחָן, יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָן, וְחָשׁוּב כְּאִלּוּ אָמְרוּ עָלָיו דִּבְרֵי תוֹרָה. כָּךְ שָׁמַעְתִּי: **מִזִּבְחֵי מֵתִים.** תִּקְרֹבֶת

עֲבוֹדָה זָרָה, דִּכְתִיב (תהלים קו) וַיִּצָּמְדוּ לְבַעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ זִבְחֵי מֵתִים: **מָלְאוּ קִיא צֹאָה.** וַעֲבוֹדָה זָרָה קְרוּיָה צֹאָה, דִּכְתִיב (ישעיהו ל) צֵא תֹּאמַר לוֹ: **בְּלִי מָקוֹם.** בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא הִזְכִּירוּ שְׁמוֹ שֶׁל מָקוֹם בָּרוּךְ הוּא עַל הַשֻּׁלְחָן: **שֶׁנֶּאֱמַר וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי ה'.** מִיָּד כְּשֶׁדִּבֵּר בְּדִבְרֵי תוֹרָה נִקְרָא שֻׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי ה'. וְיֵשׁ אוֹמְרִים מֵרֹאשׁוֹ שֶׁל מִקְרָא הוּא יוֹצֵא, דִּכְתִיב וְהַמִּזְבֵּחַ עֵץ שָׁלֹשׁ אַמּוֹת, אַל תִּקְרֵי אַמּוֹת אֶלָּא אִמּוֹת, כְּמוֹ יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא, שָׁלֹשׁ כְּנֶגֶד תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים, וְאָמְרֵי לַהּ מִקְרָא מִשְׁנָה וְתַלְמוּד. שֶׁצָּרִיךְ אָדָם לְדַבֵּר בָּהֶן עַל הַשֻּׁלְחָן, וְאָז קָרוּי שֻׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי ה'. כָּךְ פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י:

(ד) רַבִּי חֲנִינָא בֶּן חֲכִינַאי אוֹמֵר, הַנֵּעוֹר בַּלַּיְלָה וְהַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ יְחִידִי וְהַמְפַנֶּה לִבּוֹ לְבַטָּלָה, הֲרֵי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ.

הַנֵּעוֹר בַּלַּיְלָה וְהַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ יְחִידִי. וּמְחַשֵּׁב בְּלִבּוֹ דִּבְרֵי הֲבַאי: **הֲרֵי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ.** לְפִי שֶׁלַּיְלָה הוּא זְמַן לַמַּזִּיקִים, וְהַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ יְחִידִי הוּא בְּסַכָּנָה מִפְּנֵי הַלִּסְטִים וְכַמָּה פְּגָעִים רָעִים, וְאִם הָיָה מְחַשֵּׁב בְּדִבְרֵי תוֹרָה הָיְתָה מְשַׁמַּרְתּוֹ:

(ה) רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה אוֹמֵר, כָּל הַמְקַבֵּל עָלָיו עֹל תּוֹרָה, מַעֲבִירִין מִמֶּנּוּ עֹל מַלְכוּת וְעֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ. וְכָל הַפּוֹרֵק מִמֶּנּוּ עֹל תּוֹרָה, נוֹתְנִין עָלָיו עֹל מַלְכוּת וְעֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ.

עֹל מַלְכוּת. מַשָּׂא מֶלֶךְ וְשָׂרִים: **דֶּרֶךְ אֶרֶץ.** עֲמַל וְטַרַח הַפַּרְנָסָה, לְפִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ מִתְבָּרֶכֶת: **הַפּוֹרֵק מִמֶּנּוּ עֹל תּוֹרָה.** הָאוֹמֵר קָשֶׁה עֻלָּהּ שֶׁל תּוֹרָה וְאֵינִי יָכוֹל לְסוֹבְלָהּ:

(ו) רַבִּי חֲלַפְתָּא בֶּן דּוֹסָא אִישׁ כְּפַר חֲנַנְיָה אוֹמֵר, עֲשָׂרָה שֶׁיּוֹשְׁבִין וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה, שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵּינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל (תהלים פ"ב, א'). וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ חֲמִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲגֻדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ (עמוס ט', ו'). וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ שְׁלֹשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט (תהלים פ"ב, א'). וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ שְׁנַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב ה' וַיִּשְׁמָע וְגוֹ' (מלאכי ג', ט"ז). וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ (שמות כ', כ').

עֲשָׂרָה שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בַּדִּין. גְּרְסִינַן: **בַּעֲדַת אֵל.** וְאֵין עֵדָה פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בַּמְרַגְּלִים (במדבר יד) עַד מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת, יָצְאוּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב, הֲרֵי עֲשָׂרָה: **וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ חֲמִשָּׁה שֶׁנֶּאֱמַר בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט.** שְׁלֹשָׁה דַּיָּנִים וּשְׁנֵי בַּעֲלֵי דִינִים: **וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ שְׁלֹשָׁה שֶׁנֶּאֱמַר וַאֲגֻדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ.** הָאִישׁ וְהָאִשָּׁה וְהַמִּים שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה, עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ, עַל יְסוֹד הָאָרֶץ הֵם מַקִּיפִים. הֲרֵי לְךָ שֶׁשְּׁלֹשָׁה קְרוּיִין אֲגֻדָּה. אִי נַמִי, מָצִינוּ שְׁלֹשָׁה קְרוּיִין אֲגֻדָּה, אֲגֻדַּת אֵזוֹב שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה קְלָחִים. וְיֵשׁ סְפָרִים שֶׁכָּתוּב בָּהֶן וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ חֲמִשָּׁה שֶׁנֶּאֱמַר וַאֲגֻדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ, שֶׁאָדָם אוֹגֵד בְּיָדוֹ אַחַת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חָמֵשׁ אֲצָבָעוֹת, וְכֹלֵל אֲצָבָעוֹת שֶׁבַּיָּד קְרוּיִין אֲגֻדָּה. וּבְרֹאשׁ הַמִּקְרָא הוּא אוֹמֵר, הַבּוֹנֶה בַּשָּׁמַיִם מַעֲלוֹתָיו, כְּלוֹמַר הַשְּׁכִינָה שֶׁהִיא בַּשָּׁמַיִם יוֹרֶדֶת לְמַטָּה לָאָרֶץ כְּשֶׁיֵּשׁ שָׁם אֲגֻדָּה עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ שְׁלֹשָׁה שֶׁנֶּאֱמַר בְּקֶרֶב

אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט, שֶׁהַדַּיָּנִים הֵם שְׁלֹשָׁה: **כִּי נָטַל עָלָיו.** לְשׁוֹן סְכָךְ. תַּרְגּוּם וְסַכּוֹתָ, וְתַטֵּל, כְּלוֹמַר שֶׁהַשְּׁכִינָה סוֹכֶכֶת עָלָיו:

(ז) רַבִּי אֶלְעָזָר אִישׁ בַּרְתּוֹתָא אוֹמֵר, תֵּן לוֹ מִשֶּׁלּוֹ, שֶׁאַתָּה וְשֶׁלְּךָ שֶׁלּוֹ. וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר: כִּי מִמְּךָ הַכֹּל וּמִיָּדְךָ נָתַנּוּ לָךְ (דברי הימים א כ"ט, י"ד). רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, הַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְשׁוֹנֶה, וּמַפְסִיק מִמִּשְׁנָתוֹ וְאוֹמֵר, מַה נָּאֶה אִילָן זֶה וּמַה נָּאֶה נִיר זֶה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ.

תֵּן לוֹ מִשֶּׁלּוֹ. לֹא תִּמָּנַע מִלְּהִתְעַסֵּק בְּחָכְמַת שָׁמַיִם בֵּין בְּגוּפְךָ בֵּין בְּמָמוֹנְךָ, [שֶׁאֵינְךָ נוֹתֵן מִשֶּׁלְּךָ, לֹא מִגּוּפְךָ וְלֹא מִמָּמוֹנְךָ], שֶׁאַתָּה וּמָמוֹנְךָ שֶׁלּוֹ: **מַה נָּאֶה אִילָן זֶה מַה נָּאֶה נִיר זֶה.** הוּא הַדִּין לְכָל שִׂיחָה בְּטֵלָה, אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר בַּהֲוֶה שֶׁדֶּרֶךְ הוֹלְכֵי דְּרָכִים לְדַבֵּר בְּמַה שֶׁרוֹאִים בְּעֵינֵיהֶם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּאַשְׁמוֹעִינַן רְבוּתָא דְּאַף עַל גַּב דְּעַל יְדֵי כֵן הוּא מְבָרֵךְ בָּרוּךְ שֶׁכָּכָה לוֹ בְּעוֹלָמוֹ, אַף עַל פִּי כֵן מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִפְסִיק מִמִּשְׁנָתוֹ: **נִיר.** תֶּלֶם הַמַּחֲרֵשָׁה, כְּמוֹ נִירוּ לָכֶם נִיר (ירמיהו ד):

(ח) רַבִּי דּוֹסְתַּאי בְּרַבִּי יַנַּאי מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כָּל הַשּׁוֹכֵחַ דָּבָר אֶחָד מִמִּשְׁנָתוֹ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ (דברים ד', ט'). יָכוֹל אֲפִלּוּ תָּקְפָה עָלָיו מִשְׁנָתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: וּפֶן יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ (דברים ד', ט'), הָא אֵינוֹ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ עַד שֶׁיֵּשֵׁב וִיסִירֵם מִלִּבּוֹ.

כָּל הַשּׁוֹכֵחַ דָּבָר אֶחָד מִמִּשְׁנָתוֹ. בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא חָזַר עָלֶיהָ, מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ. שֶׁמִּתּוֹךְ שִׁכְחָתוֹ הוּא בָּא לְהַתִּיר אֶת הָאָסוּר וְנִמְצֵאת תַּקָּלָה בָּאָה עַל יָדוֹ, וְשִׁגְגָתוֹ עוֹלָה זָדוֹן. אִי נַמִּי כְּאִלּוּ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, לְפִי שֶׁאוֹתָהּ מִשְׁנָה הָיְתָה מְשֻׁמֶּרֶתוֹ וְעַכְשָׁיו שֶׁשְּׁכָחָהּ אֵינָהּ מְשֻׁמֶּרֶתוֹ: **תָּקְפָה עָלָיו מִשְׁנָתוֹ.** שֶׁהָיְתָה קָשָׁה עָלָיו וּמִתּוֹךְ הַקֹּשִׁי שֶׁבָּהּ שְׁכָחָהּ:

(ט) רַבִּי חֲנִינָא בֶן דּוֹסָא אוֹמֵר, כָּל שְׁיִרְאַת חֶטְאוֹ קוֹדֶמֶת לְחָכְמָתוֹ, חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת. וְכָל שֶׁחָכְמָתוֹ קוֹדֶמֶת לְיִרְאַת חֶטְאוֹ, אֵין חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת. הוּא הָיָה אוֹמֵר, כָּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרֻבִּין מֵחָכְמָתוֹ, חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת. וְכָל שֶׁחָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִמַּעֲשָׂיו, אֵין חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת.

כָּל שְׁיִרְאַת חֶטְאוֹ קוֹדֶמֶת לְחָכְמָתוֹ. אֲנִי שָׁמַעְתִּי, שֶׁמַּקְדִּים בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ יִרְאַת חֶטְאוֹ לְחָכְמָתוֹ, שֶׁהוּא חוֹשֵׁב בְּלִבּוֹ אֶלְמַד בְּשְׁבִיל שֶׁאֶהְיֶה יָרֵא חֵטְא. וְזֶה עַל דֶּרֶךְ שֶׁאָמְרוּ תְּחִלַּת הַמַּחֲשָׁבָה [הִיא] סוֹף הַמַּעֲשֶׂה: **חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת.** שֶׁהַחָכְמָה מְבִיאָתוֹ לְמַה שֶּׁלִּבּוֹ חָפֵץ וְהוּא נֶהֱנֶה בָּהּ: **וְכָל שֶׁחָכְמָתוֹ קוֹדֶמֶת לְיִרְאַת חֶטְאוֹ.** שֶׁאֵינוֹ לוֹמֵד עַל מְנָת לַעֲשׂוֹת, הוֹאִיל וְאֵין לִבּוֹ פּוֹנֶה לִהְיוֹת יָרֵא חֵטְא: **אֵין חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת.** שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁהִיא מוֹנַעַת אוֹתוֹ מִלַּעֲשׂוֹת שְׁרִירוּת לִבּוֹ הוּא קָץ בָּהּ וּמוֹאֲסָהּ וּמַנִּיחָהּ: **כָּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרֻבִּים מֵחָכְמָתוֹ.** הָכָא מַיְרֵי שֶׁגָּדִישׁ בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה, וּלְעֵיל בְּכָל שְׁיִרְאַת חֶטְאוֹ קוֹדֶמֶת לְחָכְמָתוֹ אַיְרֵי שֶׁנִּזְהָר בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה:

(י) הוּא הָיָה אוֹמֵר, כָּל שֶׁרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנּוּ, רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הֵימֶנּוּ. וְכָל שֶׁאֵין רוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנּוּ, אֵין רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הֵימֶנּוּ. רַבִּי דוֹסָא בֶן הַרְכִּינַס אוֹמֵר, שֵׁנָה שֶׁל שַׁחֲרִית, וְיֵין שֶׁל צָהֳרַיִם, וְשִׂיחַת הַיְלָדִים, וִישִׁיבַת בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ, מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם.

כָּל שֶׁרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנּוּ. כָּל מִי שֶׁאָהוּב לְמַטָּה בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא אָהוּב לְמַעְלָה: **שֵׁנָה שֶׁל שַׁחֲרִית.** שֶׁהוֹלֵךְ וְיָשֵׁן עַד שֶׁעוֹנַת קְרִיאַת שְׁמַע עוֹבֶרֶת: **וְיֵין שֶׁל צָהֳרַיִם**. מוֹשֵׁךְ לִבּוֹ שֶׁל אָדָם, דִּכְתִיב [קֹהֶלֶת ב] לִמְשֹׁךְ בַּיַּיִן אֶת בְּשָׂרִי, וּמֵבִיא אוֹתוֹ לִידֵי שִׂכְרוּת: **וְשִׂיחַת הַיְלָדִים**. מְבַטֶּלֶת אֶת אֲבוֹתֵיהֶם מִלַּעֲסֹק בַּתּוֹרָה: **וִישִׁיבַת בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ.** שֶׁמִּתְכַּנְּסִים וּמְדַבְּרִים בְּדִבָרִים בְּטֵלִים:

(יא) רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, הַמְחַלֵּל אֶת הַקָּדָשִׁים, וְהַמְבַזֶּה אֶת הַמּוֹעֲדוֹת, וְהַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים, וְהַמֵּפֵר בְּרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, וְהַמְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כַהֲלָכָה, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא.

הַמְחַלֵּל אֶת הַקָּדָשִׁים. הַמֵּבִיא קָדְשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ לִידֵי פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא, אוֹ הַמּוֹעֵל וְנֶהֱנֶה בֵּין בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ בֵּין בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת: **וְהַמְבַזֶּה אֶת הַמּוֹעֲדוֹת.** יָמִים שֶׁל חֹל הַמּוֹעֵד, עוֹשֶׂה בָּהֶן מְלָאכָה אוֹ נוֹהֵג בָּהֶן מִנְהַג חֹל בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה: **וְהַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים**. הַמִּתְבַּיֵּשׁ פָּנָיו מֵאֲדִימוּת תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ מִתְלַבְּנוֹת, שֶׁהַנֶּפֶשׁ יֵשׁ לָהּ שְׁתֵּי תְּנוּעוֹת אַחַת לַחוּץ וְאַחַת לִפְנִים, וּכְשֶׁמְּבַיְּשִׁין אֶת הָאָדָם בִּתְחִלָּה הָרוּחַ מִתְנוֹעֵעַ לְצַד חוּץ כְּמִי שֶׁמִּתְמַלֵּא חֵמָה וּפָנָיו מַאֲדִימוֹת, וּכְשֶׁאֵינוֹ מוֹצֵא טַעֲנָה כֵּיצַד יָסִיר הַבּוֹשֶׁת הַהוּא מֵעַל פָּנָיו, הוּא דּוֹאֵג בְּקִרְבּוֹ וְנִכְנַס הָרוּחַ לְצַד פָּנָיו מִפְּנֵי הַצַּעַר, וּפָנָיו מִתְכַּרְכְּמִים וּמִתְלַבְּנִים. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ [בָּבָא מְצִיעָא נח:] בְּעִנְיַן הַהַלְבָּנָה, דְּאַזְיל סוּמְקָא וְאָתֵי חִוָּרָא: **וְהַמֵּפֵר בְּרִיתוֹ.** שֶׁלֹּא מָל, אוֹ שֶׁמָּל וּמוֹשֵׁךְ עָרְלָתוֹ לְכַסּוֹת הַמִּילָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרָאֶה שֶׁהוּא מָהוּל: **וְהַמְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה**. שֶׁמַּרְאֶה פָּנִים וּפֵרוּשִׁים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה. כְּגוֹן הַמִּתְרַגֵּם וּמְזַרְעֵךְ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמּוֹלֵךְ, וּמְזַרְעֵךְ לֹא תִתֵּן לְאַעֲבָרָא לְאַרְמִיּוּתָא. וְאֵין זֶה פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא. וּבְכָלָל זֶה הַדּוֹרֵשׁ דְּרָשׁוֹת שֶׁל דֹּפִי. פֵּרוּשׁ אַחֵר, מְגַלֶּה פָּנִים, שֶׁמֵּעֵז פָּנָיו לַעֲבֹר עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה בְּפַרְהֶסְיָא בְּיָד רָמָה וְאֵין לוֹ בּוּשֶׁת פָּנִים: **אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים**. וְלֹא חָזַר בִּתְשׁוּבָה מֵאַחַת מֵעֲבֵרוֹת הַלָּלוּ שֶׁבְּיָדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁבָּאוּ עָלָיו יִסּוּרִים וּמֵת בַּיִּסּוּרִים, אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. אֲבָל אִם חָזַר בִּתְשׁוּבָה קֹדֶם מוֹתוֹ, אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁעוֹמֵד בִּפְנֵי הַתְּשׁוּבָה:

(יב) רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, הֱוֵי קַל לְרֹאשׁ, וְנוֹחַ לְתִשְׁחֹרֶת, וֱהֱוֵי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּשִׂמְחָה.

הֱוֵי קַל לְרֹאשׁ. לִפְנֵי אָדָם גָּדוֹל זָקֵן וְיוֹשֵׁב בָּרֹאשׁ בַּיְשִׁיבָה, הֱוֵי קַל לַעֲבֹד עֲבוֹדָתוֹ וּלְשַׁמֵּשׁ לְפָנָיו: **וְנוֹחַ לְתִשְׁחֹרֶת.** לְאָדָם בָּחוּר שֶׁשַּׁעֲרוֹתָיו שְׁחוֹרוֹת אֵינְךָ צָרִיךְ לְהָקֵל עַצְמְךָ כָּל כָּךְ, אֶלָּא תַּעֲמֹד לְפָנָיו בְּנַחַת וּבְיִשּׁוּב: **וֱהֱוֵי מְקַבֵּל וְכוּ'**. נֶגֶד כָּל אָדָם בֵּין רֹאשׁ בֵּין תִּשְׁחֹרֶת תַּעֲמֹד בְּשִׂמְחָה. מְקַבֵּל, כְּמוֹ מַקְבִּיל. מִתַּרְגּוּם נֶגֶד, קֳבֵל. פֵּרוּשׁ

אַחֵר, הֱוֵי קַל לְרֹאשׁ, בְּרֵאשִׁיתְךָ כְּשֶׁאַתָּה בָּחוּר הֱוֵי קַל לַעֲשׂוֹת רְצוֹן בּוֹרְאֶךָ, וּבְזִקְנוּתְךָ כְּשֶׁהֶשְׁחֵרוּ פָּנֶיךָ מִפְּנֵי הַזִּקְנָה תְּהֵא נוֹחַ לוֹ:

(יג) רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, שְׂחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ, מַרְגִּילִין לְעֶרְוָה. מָסֹרֶת, סְיָג לַתּוֹרָה. מַעֲשְׂרוֹת, סְיָג לָעשֶׁר. נְדָרִים, סְיָג לַפְּרִישׁוּת. סְיָג לַחָכְמָה, שְׁתִיקָה.

מָסֹרֶת סְיָג לַתּוֹרָה. הַמָּסֹרֶת שֶׁמָּסְרוּ לָנוּ חֲכָמִים בַּחֲסֵרוֹת וִיתֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, הֵם גָּדֵר וְחִזּוּק לַתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, שֶׁעַל יְדֵיהֶם אָנוּ מְבִינִים כַּמָּה מִצְוֹת אֵיךְ יַעֲשׂוּ אוֹתָם. כְּמוֹ בַּסֻּכּוֹת בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ, שְׁנַיִם חֲסֵרִים וְאֶחָד מָלֵא, שֶׁמִּמֶּנּוּ אָנוּ לוֹמְדִים לְהַכְשִׁיר סֻכָּה בְּשֶׁלֹּשׁ דְּפָנוֹת. וּכְגוֹן מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם, שֶׁנִּכְתָּב חָסֵר בְּשִׁלֹּשָׁה מְקוֹמוֹת, לְלַמֵּד, אַתֶּם אֲפִלּוּ שׁוֹגְגִים, אַתֶּם אֲפִלּוּ מְזִידִים, אַתֶּם אֲפִלּוּ מָטְעִים: **מַעֲשְׂרוֹת סְיָג לָעשֶׁר**. דִּכְתִיב עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר, עַשֵּׂר בְּשְׁבִיל שֶׁתִּתְעַשֵּׁר [תַּעֲנִית ט]: **נְדָרִים סְיָג לַפְּרִישׁוּת**. בְּזְמַן שֶׁאָדָם מַתְחִיל בִּפְרִישׁוּת וּמִתְיָרֵא שֶׁלֹּא יַעֲבֹר, מְקַבֵּל עָלָיו בְּלְשׁוֹן נֶדֶר שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כָּךְ וְכָךְ, וְעַל יְדֵי כֵן הוּא כּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ: **סְיָג לַחָכְמָה שְׁתִיקָה.** בְּמַה אֲנַן קָיְמִין, אִי בִּשְׁתִיקָה מִדִּבְרֵי תוֹרָה, הֲרֵי כְּבָר כְּתִיב וְהָגִיתָ בּוֹ וְגוֹ', אִי בִּשְׁתִיקָה מֵרְכִילוּת וְלָשׁוֹן הָרָע וּקְלָלָה, דְּאוֹרַיְתָא נִינְהוּ. הָא אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּשְׁתִיקָה מִדִּבְרֵי הָרְשׁוּת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, שֶׁיֵּשׁ לוֹ לָאָדָם לְמַעֵט הַדִּבּוּר בָּהֶם כָּל מַה שֶּׁאֶפְשָׁר. וַעֲלֵיהֶם אָמַר שְׁלֹמֹה (משלי יז) גַּם אֱוִיל מַחֲרִישׁ חָכָם יֵחָשֵׁב:

(יד) הוּא הָיָה אוֹמֵר, חָבִיב אָדָם שֶׁנִּבְרָא בְצֶלֶם. חִבָּה יְתֵרָה נוֹדַעַת לוֹ שֶׁנִּבְרָא בְצֶלֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם (בראשית ט', ו'). חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ בָנִים לַמָּקוֹם. חִבָּה יְתֵרָה נוֹדַעַת לָהֶם שֶׁנִּקְרְאוּ בָנִים לַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם (דברים י"ד, א'). חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּתַּן לָהֶם כְּלִי חֶמְדָּה. חִבָּה יְתֵרָה נוֹדַעַת לָהֶם שֶׁנִּתַּן לָהֶם כְּלִי חֶמְדָּה שֶׁבּוֹ נִבְרָא הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ (משלי ד', ב').

חִבָּה יְתֵרָה נוֹדַעַת לוֹ. רַמְבַּ"ם פֵּרֵשׁ, חִבָּה יְתֵרָה הֶרְאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָאָדָם שֶׁהוֹדִיעוֹ וְאָמַר לוֹ רְאֵה שֶׁבְּרָאתִיךָ בְּצֶלֶם, שֶׁהַמֵּטִיב לַחֲבֵרוֹ וּמוֹדִיעוֹ הַטּוֹבָה שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ, מַרְאֶה חִבָּה יְתֵרָה יוֹתֵר מִשֶּׁאִלּוּ הֵטִיב עִמּוֹ וְאֵינוֹ חָשׁוּב בְּעֵינָיו לְהוֹדִיעוֹ הַטּוֹבָה שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ, חִבָּה יְתֵרָה נוֹדַעַת לוֹ, חִבָּה גְּלוּיָה וּמְפֹרְסֶמֶת, שֶׁלֹּא בִּלְבַד אַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת הָיָה לוֹ לַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא עִם הָאָדָם אֶלָּא אַף חִבָּה גְּלוּיָה וִידוּעָה לַכֹּל: **שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לֶקַח טוֹב.** כָּל מַעֲשֶׂה בְרֵאשִׁית שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב, לֹא נִבְרָא אֶלָּא בִּשְׁבִיל הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת לֶקַח, כְּמַה דְּאַתְּ אָמַר (דברים לב) יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי:

(טו) הַכֹּל צָפוּי, וְהָרְשׁוּת נְתוּנָה, וּבְטוֹב הָעוֹלָם נִדּוֹן. וְהַכֹּל לְפִי רֹב הַמַּעֲשֶׂה.

הַכֹּל צָפוּי. כָּל מַה שֶּׁאָדָם עוֹשֶׂה בְּחַדְרֵי חֲדָרִים גָּלוּי לְפָנָיו: **וְהָרְשׁוּת נְתוּנָה**. בְּיָדוֹ שֶׁל אָדָם לַעֲשׂוֹת טוֹב וָרַע, כְּדִכְתִיב (שם ל) רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְגוֹ': **וּבְטוֹב הָעוֹלָם נִדּוֹן**. בְּמִדַּת רַחֲמִים. וְאַף עַל פִּי כֵן אֵין הַכֹּל שָׁוִין בְּמִדָּה זוֹ, לְפִי שֶׁהַכֹּל לְפִי רֹב הַמַּעֲשֶׂה. הַמַּרְבֶּה בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים נוֹתְנִים לוֹ רַחֲמִים מְרֻבִּים,

וְהַמַּמְעִיט בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים מְמַעֲטִים לוֹ בְּרַחֲמִים. פֵּרוּשׁ אַחֵר, וְהַכֹּל לְפִי רֹב הַמַּעֲשֶׂה, לְפִי רֹב מַעֲשָׂיו שֶׁל אָדָם הוּא נִדּוֹן, אִם רֹב זְכֻיּוֹת זַכַּאי, אִם רֹב עֲוֹנוֹת חַיָּב. וְרַמְבַּ"ם פֵּרֵשׁ, הַכֹּל צָפוּי, כָּל מַעֲשֵׂה בְנֵי אָדָם מַה שֶּׁעָשָׂה וּמַה שֶּׁעֲתִיד לַעֲשׂוֹת הַכֹּל גָּלוּי לְפָנָיו, וְלֹא תֹּאמַר כֵּיוָן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ מַה שֶּׁיַּעֲשֶׂה הָאָדָם אִם כֵּן הוּא מֻכְרָח בְּמַעֲשָׂיו שֶׁיִּהְיֶה צַדִּיק אוֹ רָשָׁע, כִּי הָרְשׁוּת נְתוּנָה בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת טוֹב וָרַע וְאֵין שׁוּם דָּבָר שֶׁיַּכְרִיחֵהוּ כְּלָל, וְכֵיוָן שֶׁכֵּן הוּא, בְּטוֹב הָעוֹלָם נִדּוֹן, לְהִפָּרַע מִן הָרְשָׁעִים וְלִתֵּן שָׂכָר טוֹב לַצַּדִּיקִים. שֶׁהַחוֹטֵא חָטָא בִּרְצוֹנוֹ, רָאוּי שֶׁיֵּעָנֵשׁ. וְהַצַּדִּיק הָיָה צַדִּיק בִּרְצוֹנוֹ, וְרָאוּי שֶׁיְּקַבֵּל שָׂכָר: **וְהַכֹּל לְפִי רֹב הַמַּעֲשֶׂה**. לְפִי מַה שֶּׁאָדָם כּוֹפֵל וּמַתְמִיד בַּעֲשִׂיַּת הַטּוֹב כָּךְ שְׂכָרוֹ מְרֻבֶּה. שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה הַמַּחֲלִיק מֵאָה זְהוּבִים לְצְדָקָה בְּמֵאָה פְּעָמִים, לְנוֹתֵן אוֹתָם בְּפַעַם אַחַת. וְגִרְסַת רַמְבַּ"ם הִיא, וְהַכֹּל לְפִי רֹב הַמַּעֲשֶׂה, אֲבָל לֹא עַל פִּי הַמַּעֲשֶׂה:

(טז) הוּא הָיָה אוֹמֵר, הַכֹּל נָתוּן בְּעֵרָבוֹן, וּמְצוּדָה פְּרוּסָה עַל כָּל הַחַיִּים. הַחֲנוּת פְּתוּחָה, וְהַחֶנְוָנִי מַקִּיף, וְהַפִּנְקָס פָּתוּחַ, וְהַיָּד כּוֹתֶבֶת, וְכָל הָרוֹצֶה לִלְווֹת יָבֹא וְיִלְוֶה, וְהַגַּבָּאִים מַחֲזִירִים תָּדִיר בְּכָל יוֹם, וְנִפְרָעִין מִן הָאָדָם מִדַּעְתּוֹ וְשֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, וְיֵשׁ לָהֶם עַל מַה שֶּׁיִּסְמְכוּ, וְהַדִּין דִּין אֱמֶת, וְהַכֹּל מְתֻקָּן לַסְּעוּדָה.

הַכֹּל נָתוּן בְּעֵרָבוֹן. רַגְלוֹהִי דְּבַר נַשׁ אִינוּן עֲרֵבִין בֵּיהּ [סָכָה נג.] לַאֲתַר דְּמִתְבָּעֵי תָּמָן מוֹבִילִין יָתֵיהּ: **וּמְצוּדָה פְּרוּסָה.** יְשׁוּרִין וּמִיתָה: **הַחֲנוּת פְּתוּחָה**. וּבְנֵי אָדָם נִכְנָסִים שָׁם וְלוֹקְחִים בַּהַקָּפָה: **וְהַחֶנְוָנִי מַקִּיף.** וּמַאֲמִין לְכָל הַבָּא לִטֹּל. כָּךְ בְּנֵי אָדָם חוֹטְאִים בְּכָל יוֹם וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַמְתִּין לָהֶם עַד בֹּא עִתָּם: **וְהַפִּנְקָס פָּתוּחַ**. לִכְתֹּב בָּהּ הַהַקָּפוֹת כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁכַח: **וְהַיָּד כּוֹתֶבֶת**. שֶׁלֹּא תֹּאמַר אַף עַל פִּי שֶׁהַפִּנְקָס פָּתוּחַ פְּעָמִים שֶׁהַחֶנְוָנִי טָרוּד וְאֵינוֹ כּוֹתֵב הַכֹּל, לְכָךְ אָמַר וְהַיָּד כּוֹתֶבֶת: **וְכָל הָרוֹצֶה לִלְווֹת וְכוּ'**. הַיְנוּ וְהָרְשׁוּת נְתוּנָה דִּלְעֵיל, שֶׁאֵין שׁוּם אָדָם מֻכְרָח לִלְווֹת שֶׁלֹּא בִּרְצוֹנוֹ: **וְהַגַּבָּאִים**. יְשׁוּרִים וּפְגָעִים רָעִים: **לְדַעְתּוֹ**. פְּעָמִים שֶׁזּוֹכֵר אֶת חוֹבוֹ וְאוֹמֵר יָפֶה דַּנְתַּנִי: **וְשֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ.** פְּעָמִים שֶׁשָּׁכַח וְקוֹרֵא תִּגֹּר כְּנֶגֶד דִּינוֹ שֶׁל מָקוֹם בָּרוּךְ הוּא: **וְיֵשׁ לָהֶם עַל מַה שֶּׁיִּסְמְכוּ**. עַל הַפִּנְקָס, וְעַל הַחֶנְוָנִי שֶׁהוּא נֶאֱמָן עַל פִּנְקָסוֹ. כָּךְ הַיִּשּׁוּרִים הַלָּלוּ הֵן נִסְמָכִים עַל מַעֲשָׂיו שֶׁל אָדָם הַנִּזְכָּרִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם נִשְׁכָּחִים מִן הָאָדָם: **וְהַדִּין דִּין אֱמֶת.** שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּא בִּטְרוּנְיָא עִם בְּרִיּוֹתָיו [עֲבוֹדָה זָרָה ג.]: **וְהַכֹּל מְתֻקָּן לַסְּעוּדָה.** אֶחָד צַדִּיקִים וְאֶחָד רְשָׁעִים יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא לְאַחַר שֶׁגָּבוּ מֵהֶן אֶת חוֹבָן:

(יז) רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, אִם אֵין תּוֹרָה, אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ. אִם אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ, אֵין תּוֹרָה. אִם אֵין חָכְמָה, אֵין יִרְאָה. אִם אֵין יִרְאָה, אֵין חָכְמָה. אִם אֵין בִּינָה, אֵין דַּעַת. אִם אֵין דַּעַת, אֵין בִּינָה. אִם אֵין קֶמַח, אֵין תּוֹרָה. אִם אֵין תּוֹרָה, אֵין קֶמַח. הוּא הָיָה אוֹמֵר, כָּל שֶׁחָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִמַּעֲשָׂיו, לְמָה הוּא דוֹמֶה, לְאִילָן שֶׁעֲנָפָיו מְרֻבִּין וְשָׁרָשָׁיו מֻעָטִין, וְהָרוּחַ בָּאָה וְעוֹקַרְתּוֹ וְהוֹפַכְתּוֹ עַל פָּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה כִּעֲרֹעֵר בָּעֲרָבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבוֹא טוֹב וְשָׁכַן חֲרֵרִים בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ מְלֵחָה וְלֹא תֵשֵׁב (ירמיהו י"ז, ו'). אֲבָל כָּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרֻבִּין מֵחָכְמָתוֹ, לְמָה הוּא דוֹמֶה, לְאִילָן שֶׁעֲנָפָיו מֻעָטִין וְשָׁרָשָׁיו מְרֻבִּין, שֶׁאֲפִלּוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבָּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר:

וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל מַיִם וְעַל יוּבַל יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבֹא חֹם וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן וּבִשְׁנַת בַּצֹּרֶת לֹא יִדְאָג וְלֹא יָמִישׁ מֵעֲשׂוֹת פֶּרִי (ירמיהו י"ז, ח').

אִם אֵין תּוֹרָה וְכוּ'. אֵין מַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ יָפֶה עִם הַבְּרִיּוֹת: **אִם אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ וְכוּ'**. סוֹף שֶׁתּוֹרָתוֹ מִשְׁתַּכַּחַת מִמֶּנּוּ: **אִם אֵין דַּעַת וְכוּ'.** דַּעַת, הוּא שֶׁמּוֹצֵא טַעַם לַדָּבָר. וּבִינָה, הוּא שֶׁמֵּבִין דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר אֲבָל אֵינוֹ מַרְאֶה לוֹ טַעַם. וְאִם אֵין דַּעַת לָתֵת טַעַם לַדָּבָר אֵין בִּינָה, אַחַר שֶׁלֹּא יָדַע טַעֲמוֹ שֶׁל דָּבָר כְּאִלּוּ לֹא יָדָעוֹ. וּמִכָּל מָקוֹם הַבִּינָה הִיא קוֹדֶמֶת, לְפִיכָךְ אִם אֵין בִּינָה אֵין דַּעַת: **אִם אֵין קֶמַח אֵין תּוֹרָה.** מִי שֶׁאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל הֵיאַךְ יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה: **אִם אֵין תּוֹרָה אֵין קֶמַח.** מַה יּוֹעִיל לוֹ הַקֶּמַח שֶׁבְּיָדוֹ, הוֹאִיל וְאֵין בּוֹ תּוֹרָה, נוֹחַ לוֹ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ קֶמַח וְהָיָה מֵת בָּרָעָב:

(יח) רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן חִסְמָא אוֹמֵר, קִנִּין וּפִתְחֵי נִדָּה, הֵן הֵן גּוּפֵי הֲלָכוֹת. תְּקוּפוֹת וְגִימַטְרִיאוֹת, פַּרְפְּרָאוֹת לַחָכְמָה.

קִנִּין. קָרְבְּנוֹת הָעוֹף קְרוּיִין קִנִּין, לְשׁוֹן קַן צִפּוֹר. וְיֵשׁ בָּהֶן הֲלָכוֹת חֲמוּרוֹת, כְּגוֹן אִם נִתְעָרְבוּ חוֹבָה בִּנְדָבָה, אוֹ עוֹלָה שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ לְמַעְלָה בְּחַטָּאת שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ לְמַטָּה: **וּפִתְחֵי נִדָּה.** הִלְכוֹת נִדָּה שֶׁאִבְּדָה וְסָתָהּ וּצְרִיכָה לִשְׁמֹר עַד שֶׁתַּחְזֹר לְפִתְחָהּ. וּפְעָמִים שֶׁהִיא צְרִיכָה לִטְבֹּל צ"ה טְבִילוֹת לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר טְבִילָה בִּזְמַנָּהּ מִצְוָה: **הֵן הֵן גּוּפֵי הֲלָכוֹת.** עִקַּר תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, שֶׁמְּקַבָּלִים עָלֶיהָ שָׂכָר: **תְּקוּפוֹת.** עִנְיַן מַהֲלַךְ הַמַּזָּלוֹת: **וְגִימַטְרִיאוֹת**. חֶשְׁבּוֹן הָאוֹתִיּוֹת: **פַּרְפְּרָאוֹת לַחָכְמָה.** כְּמוֹ הַפַּרְפְּרָאוֹת שֶׁרְגִילִין לֶאֱכֹל בְּסוֹף הַסְּעוּדָה לְקַנּוֹחַ דֶּרֶךְ תַּעֲנוּג, כָּךְ הַחָכְמוֹת הַלָּלוּ מְכַבְּדוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶם בְּעֵינֵי הַבְּרִיּוֹת:

השיעור השבועי - פרשת ויחי

ברכת ראובן

"מעין גנים" סדרה ג' - פרשת ויחי

"רְאוּבֵן בְּכֹרִי אַתָּה כֹּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי יֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עָז. פַּחַז כַּמַּיִם אַל תּוֹתַר כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ אָז חִלַּלְתָּ יְצוּעִי עָלָה". בפשט, דברי יעקב לראובן לפני מותו אינם נראים ברכה אלא תוכחה: "בכֹרי אתה" ולכן היה ראוי שתקבל פי שנים על אחיך; "יתר שאת", הכהונה מגיעה לך ("שאת" רמז לנשיאות כפים); "ויתר עז", גם המלוכה מגיעה לך ("ויתן עז למלכו"); אבל הפסדת את הכל, "אל תותר", לא תקבל את היתרון, כיון שהיית "פחז כמים" כאשר "עלית משכבי אביך" וחללת את השכינה שעולה על יצועי (הכל כפירוש רש"י). הכל מתחיל במעשה ראובן בפרשת וישלח, וכעת אנו חוזרים אליו.

אך האמת היא שכל השבטים התברכו, כמו שנאמר בסיום "כל אלה שבטי ישראל... וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם איש אשר כברכתו ברך אותם". גם דברי יעקב לראובן הם, בפנימיות, ברכה.

ראשית, יעקב מדגיש שאמנם היתרונות של הבכורה בפועל נשללו מראובן אך עדיין ראובן הוא הבכור, "ראובן בכרי [בכר אותיות ברך] אתה כחי וראשית אוני" (ראובן בכרי כחי ר"ת בכר), כמו שמיד לאחר חטאו של ראובן נאמר "בכור יעקב ראובן" - "אפילו בשעת הקלקלה קראו בכור". הבכור הוא הממשיך העיקרי של האב, וממילא יש משהו בראובן שממשיך את כל שלשת האבות, והרמז: בכרי אתה = אברהם יצחק יעקב, וממילא ראובן בכרי אתה = אברהם יצחק יעקב ראובן!

ועוד, הברכה נמצאת בעצם הסגנון המיוחד. כלומר, ברכות יעקב לפני מותו, כמו גם ברכות משה לפני מותו, נאמרו בסגנון יפה של שירה. אמנם כל התורה נקראת שירה, אבל רוב התורה אינו בסגנון של שירה מלבד 'שירות' מובהקות וכן הברכות אצלנו (שלא כסגנון סיפורי התורה, פרוזה, או חוקי התורה). לשירה צריך להאזין, לשמוע את הניגון והמקצב ולחוש את מה שבין השורות ומעבר למלים (כמו הרווחים בשירת הים ובשירת האזינו). שירה היא בחינת "טעמי תורה" שאותם עתיד לדרוש מלך המשיח. יכול להיות שהתוכן הגלוי של המלים, מה שמובן בשכל לפי הפשט, הוא שלילי, אבל הצלילים של השירה, טעמי תורה, ממתיקים את הדינים.

בעולם הזה, בגלוי, ראובן הפסיד את היתרונות של הברכה. אבל הברכה מורגשת גם היום בטעמים, ולעולם הבא היא תתגלה לגמרי, וראובן יחזור להיות גם בבחינת כהן ובחינת מלך (והרמז: ראובן כהן מלך = משיח בן דוד).

תענוג בברכת ראובן

בטעמים ובשירה יש תענוג מיוחד (געשמאק). תחילה נשים לב ששם הפרשה, ויחי, קשור גם הוא לתענוג - אחד הפירושים של חיים הוא תענוג (כמו "להחיות בהם נפש כל חי" שפירושו להתענג, מעבר לצורך ההכרחי של הקיום). ומכאן נתבונן בגילוי התענוג בברכת ראובן, בעיקר בדרך הרמז, כאשר הרמזים עצמם שייכים לטעמי תורה.

רמז מובהק ויפה: שני הפסוקים בברכת ראובן עולים בגימטריא תענוג פעמים אהבה, ממש "אהבה בתענוגים" (הכפלת שתי מלים זו בזו נקראת 'הכאה', והיינו פעולה של זיווג).

אהבה שייכת למדת החסד (חסד הוא חיצוניות הספירה ואהבה היא המדה הפנימית שבתוך החסד), וכן ראובן בהיותו הבן הבכור מקביל למדת החסד (בששת בני לאה כנגד שש המדות). ראובן הוא גם הראשון מבין אלו שנאמר עליהם "כל האומר... חטא אינו אלא טועה", כנגד מדת החסד (כמו שלמדנו בפרשת וישלח). גם הפגם של ראובן היה במדת החסד, פזיזות של "פחז כמים" במקום זריזות נכונה ומיושבת של אברהם אבינו ("זכור אב נמשך אחריך כמים"), אימפולסיביות שהיא פגם הברית (אלא שהכל נובע מדחף חיובי, כמו שהתבאר שראובן טעה בגלל שהצטיין בכבוד אמו).

אם כן, ברכת ראובן פירושה לתקן את מדת החסד! לאחר מכן, אפשר להמשיך ולברך את כל שבטי י-ה, לכלול את כולם כאחד בברכה. מצוה על האחים לכבד את האח הגדול, שנשמות האחים נמשכות דרכו - וכן התיקון מתחיל מהבכור. ראינו שגם בשעת הקלקלה נקרא ראובן הבכור, ובסוף מתברר ש"קלקלתנו היא תקנתנו" (שכן הקלקלה נבעה מדחף משיחי של כבוד אם).

למרות שראובן הוא בן לאה, ברכתו ותיקונו נוגעים לכל השבטים שהם אחיו מאביו. יותר מזה, נשמת ראובן במיוחד קשורה גם לרחל כיון שבזיווג יעקב ולאה ממנו נולד ראובן היתה מחשבת יעקב ברחל - מצד אחד כאן נעוץ שורש הפגם של ראובן בכך שנולד ממחשבה לא מכוונת (כמו שמבאר אור החיים הקדוש כאן), אך מצד שני יוצא מכאן שראובן נחשב במדה מסוימת גם בן רחל (מ'זיווג כפול' של יעקב). הכפילות הזו של ראובן, בשייכותו הנסתרת לרחל, גורמת לו לבלבל את יצועי אביו בין לאה ורחל (פעם ראשונה כשנתן את הדודאים בעזרתם 'שכרה' לאה את יעקב, ופעם שניה לאחר מות רחל). קודם ראינו שבכרי אתה = אברהם יצחק יעקב, והנה מספר זה עולה גם יעקב רחל ועוד יעקב לאה (דהיינו ששני היחודים של יעקב הם הם שלמות שלשת האבות)!

זוגות המספרים

נתבונן כעת בשמו של ראובן = 259. מספר זה הוא 7 פעמים 37, שני מספרים ראשוניים (שאינם מתחלקים במספר נוסף, וממילא הם המרכיבים היסודיים של המכפלה). 7 הוא מספר סגולי, אחד המספרים החשובים והחביבים בתורה, "כל השביעין חביבין". גם 37 הוא מספר חשוב בתורה, כמו הבל. מכאן שראובן = 7 פעמים הבל, כמו שבעה ההבלים של מעשה בראשית הכתובים בפתיחת ספר קהלת, "הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל".

והנה בתורה יש כמה זוגות מספרים מובהקים. אחד הזוגות החשובים ביותר הוא, 7 ו-13, והיחס החשבוני ביניהם הוא בהיות 7 הנקודה האמצעית של 13 (6 מכאן ו-6 מכאן). זוג חשוב נוסף הוא 23 ו-37 (והיחס ביניהם הוא שהם מהווים את 'חתך הזהב' של 60), כמו זוג המושגים חיה (23) יחידה (37), שתי המדרגות העליונות של הנפש, וכן חדוה (23) בכיה (37), "חדוה תקיעא בליבאי מסטרא דא ובכיה תקיעא בליבאי מסטרא דא". והנה 23 בריבוע = תענוג. ומכאן שברכת ראובן, שעולה אהבה פעמים תענוג, היא גם 13 פעמים 23 בריבוע. אם כך, יש יחס יפהפה בין ראובן וברכת ראובן: ראובן הוא מכפלת

המספרים 7, 13 - מספר אחד מכל זוג - ואילו ברכת ראובן היא המכפלה של בני הזוג האחרים 13, 23. זו פנינה חשבונית, "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך".
עוד רמז חשוב בשמו של ראובן. יעקב ועוד ראובן = אמת. כלומר "תתן אמת ליעקב" מתפרש: תתן ליעקב את ראובן בנו הבכור ובכך תשלים אותו לאמת (כאשר אמת עצמו הוא מספר ריבועי מושלם, 21 בריבוע, בסוד "אהיה אשר אהיה"). מכאן שיש ליעקב חיבור אמתי ועצמי עם ראובן, יותר מכל השבטים.
יהי רצון שנגיע ל"מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים", ראובן יבוא על תקונו בשלום, וכל השבטים יגיעו לשלמותם, ותהיה התכללות אמתית בעם ישראל שעל ידי זה השכינה שורה (ב"אתר שלים") "ובא לציון גואל".

לוח הילולא דצדיקיא לשבוע פרשת ויחי

יום שני, ט' טבת

עֶזְרָא הַסּוֹפֵר בֶּן שְׂרָיָה הַכֹּהֵן (ג'תמ"ב)

יום שלישי, י' טבת

זְכַרְיָה הַנָּבִיא בֶּן בֶּרֶכְיָה בֶּן עִדּוֹ הַנָּבִיא (ג'תמ"ח)
ר' נָתָן בֶּן רַבִּי נַפְתָּלִי הִירְץ מִבְּרֶסְלֶב, בַּעַל לִקּוּטֵי הֲלָכוֹת וְעוֹד (תר"ה)

יום רביעי, י"א טבת

הרה"ק רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בהרה"ק ר' מֵאִיר הוֹרְוִויץ מִדְּזִ'יקוֹב, בַּעַל עֲטֶרֶת יְשׁוּעָה (תרע"ג)

יום חמישי, י"ב טבת

הרה"ק רַבִּי מֹשֶׁה ב"ר יִצְחָק סוֹפֵר מִפְּשֶׁעוָוארְסְק, בַּעַל אוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה (תקס"ו)
הרה"ק רַבִּי מָרְדְּכַי חַיִּים בהרה"צ ר' יְהוּדָה לֵייב סְלוֹנִים, בַּעַל מַאֲמַר מָרְדְּכַי (תשי"ד)

יום ששי, י"ג טבת

הרה"ק רַבִּי מֹשֶׁה בהרה"ק ר' דָּוִד בִּידֶרְמַאן מִלֶּעלוֹב (תרי"א)
הרה"ק רַבִּי מְנַחֵם מֶנְדֶּל בהרה"ק ר' יִשְׂרָאֵל הַגָּר מִוִּויישָׁוָוא, בַּעַל שְׁאֵרִית מְנַחֵם (תש"א)

רבי נתן מברסלב

התלמיד

עשרה בטבת ידוע כאחד מצומות החורבן, "צום העשירי", ובדורנו יש נוהגים להזכיר בו גם את קדושי השואה. אך כיון שאנו אוהבי צדיקים - כמו שה' "אוהב צדיקים" - תאריך זה מציין עבורנו גם את יום פטירתו של רבי נתן מברסלב זכר צדיק לברכה. היה זה לפני מאה ושבעים שנה, בשנת תר"ה. עשרה בטבת חל אז ביום שישי, ולאחר שהדליקו נרות שבת קודש התחזק מעט רבי נתן, אמר כמה דיבורים על קדושת נרות השבת, ואז הסתלק מן העולם.

***

התלמיד ורבו

רבי נתן מהווה דמות מופת של תלמיד מסור ונאמן לרבו הגדול, רבי נחמן מברסלב. כמשמעות שמו, נתן, כל-כולו עסוק בנתינה בלתי פוסקת של תורת רבו, "דולה ומשקה מתורת רבו". גם אחרי פטירת רבי נחמן, המשיך רבי נתן להיות תלמידו, ובתור שכזה מעולם לא הסכים להתנהג ברבנות ולא שימש כרבי לחסידים, אף שחסידי ברסלב ראו בו את מנהיגם.

לא מדובר בעוד תלמיד בין התלמידים, אלא בתלמיד כזה שממש אי אפשר לתאר את הרב בלעדיו. מה היה נשאר מרבי נחמן לולא רבי נתן? רבי נחמן עצמו התבטא שאילולא רבי נתן לא היה נשאר ממנו אפילו עלה [דף] אחד. רבי נתן הוא שכתב והוציא לאור את ספרו העיקרי של רבי נחמן, "ליקוטי מוהר"ן", הוא שהעלה על הכתב את תולדות רבו ושיחותיו, ועוד ועוד.

במושגי פנימיות התורה, היחס בין הרב לתלמידו הוא כיחס בין ספירת החכמה לספירת הבינה. רבי נחמן הוא דמות החכם המופלג, חכם כזה שבכל עת מחדש עוד ועוד, "כמעיין המתגבר וכנהר שאינו פוסק". רבי נחמן עצמו כמעט לא כתב דברי תורה (כעוד מגדולי ישראל שלא הותירו כתבים), הוא חי את החידוש המתמיד וקשה היה לו לצמצם את הנביעה לתוך כתיבה מקבעת ומוגבלת. אבל החכמה מצד עצמה נותרת כ"ברק המבריק", אור גדול שבא ונעלם. מי שנמצא בתוך האור עצמו, טוב לו ואינו חסר דבר. אבל מי שנמצא במציאות החשוכה חייב לייצר כלי שיכיל את האור, יאחז בו ולא ירפה, יסביר ויבאר אותו, ילביש אותו במלים ומשפטים ואף ינציח אותו בכתב. זהו התפקיד של הבינה, הבונה בית מתאים לאור של החכמה - וזה מה שעשה רבי נתן מאז פגש את רבו המובהק ודבק בו, וכך זוכים אנו ללמוד מבית המדרש הבוער של ברסלב עד עצם היום הזה.

שלא נטעה, התלמיד הזה אינו ממלא רק תפקיד טכני, ואינו רק חוזר על דברי רבו. בהתאם ליסודות שקלט מרבו, הוא ממשיך ומחדש מעצמו עוד ועוד, ובכך מגשים

את השאיפה של הרב. כך למשל, רבי נחמן דיבר על כך שצריך "לעשות מהתורות תפילות", ובא רבי נתן וכתב את הספר הייחודי "ליקוטי תפילות" שכולו תפילות המיוסדות על דברי התורה של רבו. רבי נחמן גילה דעתו שרצונו שיפרשו לפי דבריו את עולם ההלכה (היבש לכאורה), ובא רבי נתן וכתב את "ליקוטי הלכות" המהווה מופת של חיבור בין הנגלה והנסתר (והלימוד בו הוא תענוג של ממש).

לזכור את המוות

המורשת העיקרית של רבי נתן היא כל הספרים הקדושים שהותיר לנו. החכם הוא דמות של "איש חי", "החכמה תחיה בעליה", ובעצם חייו המאירים כאבוקת-אש הוא מזרים בכל העולם עוד ועוד חיים אמיתיים. אבל מי שעיקר עניינו בכתיבה, כרבי נתן, הרי כותב וכותב כל החיים כדי שאחרי מותו יפוצו הספרים עוד ועוד. כך, בעשרה בטבת תר"ה, בעלות נשמתו עם נרות השבת, התחיל רבי נתן את עיקר עבודתו בעולם הזה, וניתן לומר שכל ימי חייו הוא חי כדי למות...

אין זה רק חידוד יפה, אלא עבודת נפש עמוקה שאפיינה את רבי נתן מתחילה, עוד לפני שהכיר את רבי נחמן: הוא תמיד חי בתודעה שאמנם עכשיו אני נושם אבל אני זוכר היטב את יום המוות שאו-טו-טו עומד בפתח - הכרה המצטרפת אל מידת השפלות הקיומית שניחן בה רבי נתן. דרך זו הינה הדרכה מפורשת של חז"ל, המלמדים אותנו שכאשר עצות אחרות אינן עוזרות כנגד היצר-הרע, אזי 'הקלף המנצח' הוא להזכיר לו את יום המיתה. כמה כבר אפשר להנות מהחטא אם בעוד רגע אני בקבר? הזיכרון הזה לא בא להחדיר יאוש כלשהו, חלילה - הרי אין כרבי נחמן ורבי נתן שחזרו ושיננו ש"אין יאוש בעולם כלל". אדרבה, אם אני הולך למות, אזי ממש עכשיו אני חייב לחזור בתשובה, ואין פנאי להתייאש... "שוב יום אחד לפני מיתתך" - וכיון שאינך יודע מתי תמות, עשה עכשיו תשובה. מכל מקום, יש להדגיש שהדרך המומלצת ככלל היא לא לעסוק יותר מדי במוות אלא להרבות בשמחת חיים חיובית, כפי שהדגיש רבי נחמן שאין להרבות במרירות אלא "להיות בשמחה תמיד".

רק להתחזק

חבר נאמן היה לו לרבי נתן ושמו רבי נפתלי. שניהם היו תלמידים מסורים בלב ונפש לרבי נחמן, אך לכל אחד מהם אופי מיוחד משלו. רבי נפתלי נחשב החריף והמעמיק בין השניים, והחסידים חשבו תחילה שהוא ימשיך להנהיג את העדה אחרי רבי נחמן. אך ברבות הימים התברר שרבי נתן הוא הממשיך הבלתי מעורער והוא שהנחיל את תורת רבי נחמן לדורות.

במסורת חסידי ברסלב מקובל שעיקר דרך עבודת ה' של רבי נפתלי (החריף) היתה התחדשות ואילו דרכו של רבי נתן היתה התחזקות. בדרך ההתחזקות איננו

מחפשים דוקא חידושים מסעירים ומבריקים, איננו יכולים פשוט להתחיל מחדש ולהתעלם מכל העבר כמשהו מיושן שאפשר להשליך בקלות. עלינו לחשוק שיניים ולהתאמץ שוב ושוב, להתחזק עוד ועוד, לשפר את עצמנו ולעשות תשובה, ועוד הפעם תשובה. התחדשות היא דבר נפלא, אך הדרך של ההתחזקות היא הסלולה לרבים, ובמיוחד לבעלי תשובה המתמודדים עם נפילות. לכן רבי נתן תפס את המקום המרכזי, ולכן יש משהו בספריו שמדבר לכל-כך הרבה אנשים בדורנו, דור התשובה.

אחדות התורה

מָה מְאַחֵד אוֹתָנוּ? הַדֶּבֶק שֶׁמְּחַבֵּר אוֹתָנוּ צָרִיךְ לִהְיוֹת הַתּוֹרָה. זֶהוּ הַחִבּוּר הָאֲמִתִּי. מֻמְלָץ מְאֹד - לִפְנֵי כְּשֶׁנָּה הִתְחַלְנוּ לִלְמֹד כָּל יוֹם פֶּרֶק תָּנָ"ךְ. אִם כֻּלָּם לוֹמְדִים אֶת פֶּרֶק הַתָּנָ"ךְ הַזֶּה, כַּמָּה שֶׁזֶּה כְּאִלּוּ חִיצוֹנִי - זֶה בְּהֶחְלֵט מְחַבֵּר. חוּץ מֵהַחָתָ"ת שֶׁל הָרַבִּי הַקּוֹדֵם, הָרַבִּי הוֹסִיף גַּם רַמְבָּ"ם, וְזֶהוּ הַחִבּוּר בֵּין הַחֲסִידִים, הַלִּמּוּד הַיּוֹמִי הַזֶּה. בִּשְׁבִילֵנוּ אֲנַחְנוּ הוֹסַפְנוּ כַּמָּה דְּבָרִים לֹא קָשִׁים. לֹא מְסֻבָּךְ: פֶּרֶק תָּנָ"ךְ (אֲנַחְנוּ הַיּוֹם בְּסֵפֶר אִיּוֹב, סֵפֶר הַפְּסִיכּוֹלוֹגְיָה הֲכִי חָשׁוּב בַּתָּנָ"ךְ), וּפֶרֶק מִשְׁנָה (שָׁבוּעַ הַבָּא מְסַיְּמִים חֲגִיגָה, סוֹף סֵדֶר מוֹעֵד, וּמַתְחִילִים סֵדֶר נָשִׁים). לְדַעְתִּי, מְאֹד מְאֹד רָצוּי שֶׁכָּל מִי שֶׁיּוֹשֵׁב כָּאן יִלְמַד אֶת גַּם אֶת הַחָתָ"ת, וְגַם אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. זֶה בֶּאֱמֶת מְחַבֵּר, הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מְחַבְּרִים אוֹתָנוּ בְּיַחַד.

[מתוך שיעור ב"ד אייר תשפ"ג]

